

III. ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ Й ВИПАДКИ. CASUS CONSCIENTIAE

о. Петро Кулишір
Petrus Kulyšir

Момент смерти й уділювання св. Тайни Єлеопомазання.

De mortis momento necnon de Extremae Unctionis administratione

(Докінчення)

В попередньому числі „Д. П.“ представили ми думки лікарів про момент смерти людини. Та важніша справа для нас, яке становище займають супроти тих лікарських тверджень католицькі богослови й зокрема моралісти, бо тут іде про пристосування й використання лікарської науки в такій важній справі, як уділювання св. Тайн (розрішення й Єлеопомазання) для осіб, що їх загально вважають уже за небіщиків.

Кардинал Lépiciér і о. Hugon (Домініканець) не погоджуються з твердженнями лікарів. На їхню думку цю крихітку життя, що його додають лікарі в деяких клітинах людини, що „повільно завмирає“ (релятивною смертю) годі назвати справжнім життям. Думці лікарів, — так кажуть ці богослови — що справжня смерть настає аж по якимсь часі після віддання „останнього віддиху“, противиться: 1) загальне переконання людей (*sensus communis*); 2) св. Письмо; 3) загальна наука Церкви. Нарід загально переконаний, що коли людина віддала останній віддих, то тим самим вона справді вмерла. І з тим переконанням повинні погоджуватися теж і моралісти. Тому, щоб можна було важно уділити св. Тайн, особа, що їх приймає, має бути спосібна їх приймати, тобто має бути передовсім жива *secundum sensum communem* (св. Тайни установив Христос для живих людей, а не для небіщиків). Нпр. св. Тайна Єлеопомазання має причинитися також до тілесного подужання, як це лежить у Божій Волі. Та коли людина віддала останній віддих, то годі, *secundum sensum communem*, уважати її за живу. І хоч душа ділає ще в деяких клітинах, всетаки сама людина є вже без життя. Коротко кажучи, людина в стані „релятивної“ смерти не всилі важно приймати св. Тайни Єлеопомазання та, а *fortiori*, св. Тайни покаяння.

Інші богослови, давніші й новіші, думають інакше.

Старші з них, як Ferreres T. I. (єспанець) і Ballerini, досить широко пристосовують прийняті принципи про уділювання св. Тайн *sub conditione* („*si saraх es*“) і кажуть, що, теоритично беручи, скільки разів є ще надія життя в якійсь людині, що вже, як здавалось би, вмерла, то можна, а навіть і треба, уділити їй св. Тайн. З певністю нема вже життя в тілі, що розкладається. Але щоб у практиці не було надужиття, священик може „вмершому“ уділити св. Тайн найпізніше в дві години по відданню останнього віддиху. Оба ці автори мають мабуть на думці випадок наглої смерти.

Всі інші автори висказуються про цю справу умірковано. До них належать: Génicot, Tanquerey, Vermeersch, Aertnys-Damen і Merkelbach. Всі вони однозгідні в тому, що людині, яка певно вже вмерла, не можна уділювати св. Тайн. Однак не можна за скоро твердити, що лю-

дина певно вже вмерла, коли віддала „останній віддих“, бо не раз трібно видати суд, чи смерть уже з певністю наступила. Ці моралісти не погоджуються, щоправда, в цілості з твердженнями лікарів, та все таки годяться з тим, що факт віджиття деяких осіб, що їх загально уважали вже за небіщиків, мусить католицька богословія пояснити тільки так, що душа „небіщика“ справді перебувала ще в його тілі, хоч те тіло було зовсім, як здавалося, мертве. Тому можна згодитися з тим, — кажуть вони — що душа, як принцип цілого організму, не розлучується, в деяких випадках, з тілом навіть коли вже наступив останній віддих життя. Крім того для більшості з них видається слушною заввага лікарів, що ця хвиля притаєного життя буде довша, або коротша — відповідно до того, чи смерть була нагла, як також чи організм був сильний, або може винищений недугою.

Згідно з тим пристосовують теж (зовсім послідовно) принцип про уділювання св. Тайн — *sub conditione* („*si capax es*“). І так Gênicot годиться, що можна уділити св. Тайн особі, що вмерла тому пів години, коли смерть викликала недуга, а в дві години, коли смерть наступила нагло (в „здорової“ людини). Ось його слова: „*In iis, quos mors repentina videtur occupasse, tempus vitae latentis probabiliter diutius se protendit, quam in iis, qui communi aliqua infirmitate moriuntur... Ne autem abusus irrepant, monentur confessarii... ut in applicanda hac theoria prudenter procedant. Practice ergo illis, qui ex diuturna infirmitate censeantur mortui post semihoram, et illis, qui ex repentino accidenti defuncti creduntur, post duas circiter horas non facile sunt sacramenta ministranda*“ (Theol. mor. II¹², n. 338).

Ще докладніші розрізнення чинить Merkelbach: „*In praxi, deficiente certo mortis signo... a) In casu mortis omnino repentinae, absolvi generatim possunt infra duas vel tres horas... non diutius. Excipitur, si mors fuerit violenta v. gr. ex compressione vel abruptione membrorum principalium, quia tunc mors est evidens; — b) In casu mortis ordinariae ex diuturno et paulatim consumptivo morbo non possunt absolvi, quia vitam manere non est probabile; — c) In casu mortis intermediae, ex morbo diuturno, sed cum influxu repentino novo, quae „complicatio“ audit..., videntur posse absolvi per lapsum circiter semihorae post obitum*“ (Theol. mor. III², n. 654).

Накінець питає хтось: Що чинити в випадку сповидної смерті?

Відповідь: 1) Звичайно тільки добрий лікар може сказати, чи це тільки сповидна смерть; 2) Коли є справді сповидна смерть, треба по можності якнайскоріше уділити св. Тайн тому, що сповидна смерть може дуже скоро перейти в справжню смерть; 3) Стан сповидної смерті — зважаючи на прийняття св. Тайн — уважають автори за те саме, що стан неспитомності: „*Apparenter autem mortui sensibus destitutis aequiparantur ita, ut pro illis eaedem valeant, quae sensibus destitutis applicantur*“ (Aertnys-Damen).

о. О. Г.
О. Н.

Випадок неважного супружжя. *Casus matrimonii invalidi*

Пароха Степана взивають до діткненого параліжом Филипа. В сповіді визнає Филип, що він оженився був колись із Анною, та вже по кількох тижнях дуже незгідливого співжиття обое розійшлися. Опісля порозумівшись обопільно, постаралися про *solutio vinculi* — подаючи фальшиво, що Анна звінчалася з ним без внутрішньої згоди, бо примусив її до того її батько тяжкими побоями. Незабаром Анна звінчалася з іншим чоловіком, а майже рівночасно вженився теж він (Филип) з Олександром, теперішньою своєю „жінкою“, від якої має діти. Олександра не має навіть найменшого підозріння, що їхнє супружжя неважне. Тому Филип просить пароха, щоб порадив йому, що має вчинити, щоб мати чисту совість перед Богом. Яку відповідь повинен дати йому о. Степан?

Розв'язка випадку. Як довго Филип є в небезпеці смерті, повинен задержати цілу справу в тайні, щоб нікому не дати згіршення й зокрема не позбавляти себе доброї слави перед дітьми та перед Олександром, що в добрій вірі уважає його за свого законного чоловіка. І тоді, коли смерть наступить уже незабаром, ніхто не буде знати про його неважне супружжя з Олександром, а їхні діти перед правом будуть уважатися за законних (*legitimi*).

Коли ж Филип удержиться при життю, тоді (беремо під увагу, що жие Анна) залишаються для нього дві можливості:

а) предложити Олександрі (як була б надія, що вона на це згодиться), щоб жила з ним у повній здержливості й чистоті (як брат із сестрою) — для добра дітей (тут треба передбачити м. і., чи не буде небезпеки грішних пожадань, або нездержливості);

б) відкрити Олександрі цілу справу, зокрема, що вона є вільного стану, та, на її домагання, постаратися про вирок неважного супружжя, щоб Олександра могла звінчатися з іншим чоловіком, а обов'язок виховання дітей повинен Филип приймати на себе!

о. О. Г.
О. Н.

Випадок реституції. *Casus restitutionis*

Тому, що двірський сторож рибного ставу, Николай, недбайливо виконував свою службу, власник двора виповів йому службу. Притім не виплатив йому за останній рік 200 золотих, кажучи, що ті гроші одержить пізніше. Коли гаряче прохання Николая, щоб пан не позбавляв його одногоного засобу удержати себе й родину, не мало жадного успіху, Николай з пересердя промовив до пана: „Чекайте, ще й Вас

стріне подібна руїна". Ті слова почув неприхильний для Николая його сусід Лука й добре запам'ятав їх собі. За якийсь час відбулися вибори до громадської ради. Лука бажав бути радним, але його не вибрали, бо власник двора своїм впливом не допустив до того. Тоді Лука рішив пімститися. Вночі випустив воду з панського ставу до ріки, а з нею теж і рибу вартости около 4.000 зол. — в надії, що підозріння впаде на Николая тому, що він відгрожувався панові. І справді Николая арештували та засудили за злочин із пімсти на два роки тюрми, а 200 зол. що їх мав Николаєві заплатити власник двора, признав суд тому ж панові, як частинне покриття вчиненої йому шкоди.

По якимсь часі Лука приступає до сповіді й визнає кривду, що її допустився, як супроти пана, так і супроти Николая — користаючи з його погрози. Сповідник зобов'язує його звернути матеріяльну шкоду, як власникові двора, так теж Николаєві, і крім того домагається від нього, щоб він постарався про привернення доброї слави для Николая, заявляючи в суді, що риби випустив зі ставу не Николай, але він — Лука. Лука не хоче приймати на себе такого прикрого для себе зобов'язання й тому сповідник відмовляє йому розрешення. Чи ця відмова була слухна?

Розв'язка випадку. Кривду, що її допустився Лука супроти власника двора, повинен по можності в цілості направити. Що до Николая, то суддя мильно засудив його на основі його погроз, що їх використав Лука, щоб підозріння відвернути від себе й злобно звернути їх на Николая. Відповідь моралістів на цей випадок не є однакою. Згідно з думкою De Lugo й Ballerini-Palmieri Лука повинен винагородити всю шкоду Николаєві тому, що він, як моральна причина, є відповідальний за цю шкоду. А згідно з думкою св. Альфонса, Lehmkuhl'a, Noldin'a, Prümmer'a й інших можна це заперечити з оцієї рації: Коли злий учинок не є властивою причиною, лишень приводом до того, що через той учинок терпить інша особа (а не та, що його допустилася), — тоді годі назвати лихий намір справника вчинку актом несправедливости (супроти особи, що на неї впало підозріння й кара за цей злий учинок). Бо шкоду, що її має ця особа, не спричинив справжій винуватець *necessario, per se et immediate*, лишень *per accidens* — в нашім випадку через мильний вирок судді.

Отже в нашому випадку блуд судді був *causa necessaria, per se et immediate* шкоди Николая. А злий намір Луки був тільки *causa per accidens*, нагодою. Тому Лука використавши свідомо погрози Николая на його некористь, грішить, щоправда, тяжко супроти любови ближнього, але не провинюється супроти строгої справедливости. Тим самим, згідно з думкою св. Альфонса та інших поважних моралістів, Лука не був би строго (*ex iustitia*) зобов'язаний до реституції супроти Николая.

А) ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД. ECCLESIA UNIVERSALIS

АПОСТОЛЬСЬКИЙ ПРЕСТІЛ. — 1. Найвища св. Конгр. св. Уряду осудила й поставила на індекс заборонених книжок твір: *R. Francé, „Von der Arbeit zum Erfolg“*. Автор пропагує в тій книжці біологічний матеріалізм. Між людською й звірячою діяльністю не чинить він ніякої суттєвої різниці, підкопує й заперечує все, що надприродне, заперечує теж позагробове життя. Коротко кажучи, є це твір наскрізь безбожницький, що не відрізняється від подібних комуністичних творів.

Крім того осудила ще й поставила на індекс: 1) *Der Katholizismus. Sein Störb und Werde von katholischen Theologen und Laien. Herausgegeben von Gustav Mensching*. Твір написав якийсь „католицький“ священик, а видав його проф. Mensching із Бонні, протестант. Автор бажає злуки католицизму з протестантизмом. Тому пропонує загальну „реформу“ католицизму й старається підкопати філософічні й історичні основи католицької віри. Про кат. Церкву висказується той кат. священик із погордою. Домагається народньої мови в літургії, скасування безжестокості священників, тощо; 2) *Ernst Bergmann, Die natürliche Geisteslehre*; 4) *Pietro Martinetti, Ragione e Fede* (Розум і Віра); *Gesù Cristo e il Cristianesimo* (Ісус Христос і християнство); *Il Vangelo con introduzione e note* (Євангелія зі вступом і заувагами). — Ватиканська друкарня видрукувала недавно Індекс заборонених книжок (540 сторінок). Крім списку заборонених книжок є там м. і. подані норми про цензуру книжок релігійного змісту та історія осудження *Action française*. Ціна книжки 10 лір.

2. Реорганізація Папської дипломатичної школи: *L' Accademia dei Nobili Ecclesiastici*. Від тепер буде вона під безпосереднім проводом Кардинала-Секретаря. Число священників, що приготувляються до церковної дипломатичної служби, побільшив Ап. Престіл із 15 на 35. Крім італійців приймають там теж неіталійців. Ц. р. є вже там: 2 французів, 2 англійців і 1 швайцарець. Прийматимуть теж: поляків, голандців та інших. (*Vita Ecclesiae*, 1. II. 1938).

НІМЕЧЧИНА. — 3. По прилученню Австрії до Німеччини австрійський Єпископат у Пастирському листі заявився за співпрацю з урядом III. Німеччини. Ватиканське радіо скритикувало це становище австрійського Єпископату, але урядово Ап. Престіл не висказав своєї думки про цю справу. Німецька націонал-соціалістична преса заявила, що конкордат із 20. VII. 1933 р. втратив усяке своє значіння. Але є поголоски, що прийде до нового конкордату для цілої теперішньої Німеччини (разом із Австрією), а Гітлера прийме на авдієнції св. Отець. Віденський архієпископ, кардинал Інніцер, мав би довести до замирення між Німеччиною й Ап. Престолом (недавно був на авдієнції в св. Вітця).

Релігійне положення німецьких католиків зовсім не поліпшилося, зате досить погіршилося положення австрійських католиків по втраті самостійності своєї держави. На помирненні Німеччини з Ап. Престолом

і з католическою Церквою мусимо дивитися з резервою — хіба, що німецькі урядові чинники справді доходять уже до переконання, що боротьба з католическою Церквою й вірою це велике нещастя для німецького народу. Але отверзіння покищо не видно, а проявів відхристиянізування Німеччини щораз то більше! Тому навіть коли б прийшло до помиріння, то треба числитися з можливістю, що новий конкордат стріне та сама доля, що стрінула конкордат з 1933 р.

ЮГОСЛАВІЯ. — 4. Протест Ап. Престолу з приводу відложення конкордату. Югословянський уряд помирився, як відомо, з православною Церквою й відложив ратифікацію конкордату на необмежений час, уважаючи конкордат за „неіснуючий“. Апостольський Престіл зложив із того приводу формальний протест, бо югословянський уряд зобов'язався був 1935 р. довести конкордат до кінця, тобто ратифікувати й перевести його в життя.

МАДЯРЩИНА. — 5. — XXXIV. Міжнар. Євхар. Конгрес у Будапешті відбудеться в днях 26 - 30. V. ц. р. Участь у Конгресі зголосили до дня 1. IV. ц. р.: 20 кардиналів, 250 архієпископів і єпископів, 8.500 священників (з того мадярських 2.000) і більше, як 2 міл. чужинців. В 100 сповідальницях на конгресовій площі сповідатимуть на всіх мовах. До зібраних промовить через радіо сам св. Отець. Промову цю перекладатимуть на всі важніші мови. По промові 2.000 білих голубів полетить на всі сторони світу. Величава процесія відбудеться м. і. в човнах на Дунаю з горючими свічками в руках більше, як 1 міл. її учасників. Над Будапештом кружлятимуть у тому часі 20 освітлених літаків у формі двохреста. Ціль Конгресу: перепросити Бога за переслідування й мучеництва в різних державах та запротестувати проти нагальної пропаганди безбожників. Численну участь візьме в цьому Конгресі наше Закарпаття під проводом своїх Преосв. Єпископів. В Галичині організує паломництво на Конгрес Марійське Тов. Молоді у Львові.

ФРАНЦІЯ. — 6. — 80. річниця появи Непорочної в Люрд. Дня 11. II. 1858 р. побачила св. Бернадета Субіру перший раз Божу Матір у Люрд. 1876 р. побудували на тому місці величаву церкву. Чудесне джерело дає щораз то більше води. Тепер дає щодня около 120.000 літрів. Щороку прибуває до Люрд около 1½ міл. паломників. Ц. р. з при-80. річниці буде їх багато більше.

ІТАЛІЯ. — 7. Смерть кардинала Міноретті. В Дженуї вмер недавно тамошній архієпископ, кардинал Кароль Міноретті (ур. 1861 р.), один із найкращих знавців суспільних наук. Єпископом був від 1915 р., архієпископом від 1925 р., кардиналом від 1929 р. Належав до особистих приятелів св. Вітця.

SUMMARY. 1. Ex S. Officio (libri damnati); 2. Pontificia Academia Nobilium Ecclesiasticorum; 3. Incerta situatio religiosa in Austria et Germania, praesertim si agitur de relatione regiminis ad Ecclesiam catholicam; 4. Dilatio concordatus a parte religio in Jugoslavia; 5. Congressus Eucharisticus Budapesti; 6. Octogesima celebratio apparitionis B. M. V. Immaculae Lapurdii; 7. † Carolus Card. Minoretti (13. III. 1938).

Б) З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ. ECCLESIA RUTHENA CATHOLICA

1. ЗАГАЛЬНИЙ НАСТУП НА НАШУ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКУ ЦЕРКВУ. Без пересади можемо сказати, що між усіма східними партикулярними католицькими Церквами наша Церква (Ecclesia Ruthena) займає під кожним оглядом перше місце (з винятком пропорційного числа Єрархів), а коли порівняємо її з деякими західними партикулярними (частними) Церквами, то багатьом із них Вона дорівнює, а навіть перевищує їх що до свого внутрішнього життя й католицького духа. Є нас майже 6 мільйонів католиків (всіх східних є майже 9 мільйонів), маємо: 9 єпархій (з того в 6 єпархіях є Капітули), 2 мужеські монаші Чини й 1 Згромадження, 1 жіночий Чин та кілька Згромаджень, маємо чимало католицьких товариств, Католицьку Акцію, католицьку пресу і т. д. Внутрішнє життя в нашому народі досить інтензивне. Свідчать про це: переповнені вірними церкви, станові католицькі організації, місії, реколекції, тощо. Перед західними католиками зовсім не маємо чого стидатися!

І саме тому всяким „свідомим і несвідомим“, зовнішнім і внутрішнім ворогам дуже залежить на тому, щоб цю Церкву розбити й знищити її зовсім. Тих ворогів можна поділити на кілька груп: 1) комуністи, радикали й соціалісти; 2) православні й сектанти; 3) ліберали й різні політичні групи серед нашого народу, що бажають накинати нашій Церкві свою волю; 4) всякі інші вороги, що в поборюванні нашої Церкви наміряють досягнути свої національно-політичні наміри.

Перша група це, правду кажучи, тільки різні відміни комунізму (хоч радикали й соціалісти відпекуються від большевиків). А комунізм це дуже страшний ворог зокрема тепер, коли свою розкладову роботу виконує не явно, але законспіровано.

Православно-сектанський фронт широко розвинений і під теперішню пору досить поважно загрожує деяким частинам нашої Церкви. Робота ворогів на цьому фронті йде зорганізовано й послідовно.

Третю групу становлять ті, що самі не знають добре, чого вони хочуть і для кого працюють розбиваючи свою власну Церкву, що її нібито боронять перед своїми Єпископами! Під тим оглядом окрему марку виробило собі „Діло“, як теж різні „староруські“ організації.

Тактику цієї групи підхопила четверта група й виявила її: в жалюгідному виступі посла Войцеховського проти Особи Впреосв. Кир Андрея на соймовій арені, в відомих львівських ухвалах непокликаних до вмішування в справу нашої Церкви груп різних польських світських організацій, як також на сторінках різних, зовсім неповажних, органів, як нпр. „Greko-katolik“, що його мусить соромитися кожний чесний поляк!

Оборонитися перед затіями ворогів нашої Церкви зуміємо тільки спільними силами, під проводом своїх Єрархів, що є злучені з собою під проводом Ап. Престолу. Тому передовсім треба дбати про авторитет тих же Єрархів (дуже помиляється той, що бажаючи підняти повагу одного Єпископа, виступає проти другого, бо підкопуючи повагу другого, він підкопує теж повагу першого!). Крім того треба усунути з нашого церковного життя те все, що нас розєднує й дбати тільки про те, що Боже й що католицьке. До цього повинен спонукати нас саме теперішній наступ на нашу Церкву. Спільними силами ми з пев-

ністю оборонимося при Божій допомозі, але коли будемо розділені внутрішньо, тоді вороги переможуть нас. Саме деяке відокремлення дуже ослаблює нас. Ми за мало цікавимося життям наших братів в інших епархіях (нпр. на Закарпаттю, в Югославії, в Америці). Тому треба обопільно пізнавати себе й по силах підпомагати себе. В одній нашій партикулярній католицькій Церкві повинен бути **один** тільки католицький **фронт**, при повній пошані деяких окремішностей у поодиноких епархіях!

Коли йде про поборювання ворожих затій вище згаданих поодиноких груп, то загальна рада на це є тільки одна: розвинути якнайбільшу ревну апостольську працю над спасенням людських душ. Дорожнім кожною порученою нам душею, стараймося вляти в неї католицького духа та перестерігаймо її перед небезпеками.

Стараймося про зорганізування матеріальної допомоги для нуждарів і тоді поборомо комунізм (дуже важне в апостольській праці священника є: його безкорисність і посвята!). Виробім із наших вірних свідомих католиків, повчім їх докладно про православ'є й сектанство й тоді забезпечимо їх перед їхньою агітацією. Не підпомагаймо ліберальної преси та відносімся з любов'ю й пошаною до тих, що називають себе „русинами“, як також ревно підпомагаймо католицькі організації й католицьку пресу, бо тоді вірні будуть придержуватися своєї Церкви й свого обряду. Вкінці нікому не даваймо ніякої причини до виступу проти нас, не даймося спровокувати, але збережیم спокій і священницьку гідність та вміймо належно стати (в легальний спосіб) в обороні прав нашої Церкви. Ревна праця й гаряче вповання на Божу поміч допоможе нам поконати навіть найбільші труднощі так, що вкінці побідимо ми, а радше побідить Христос!

2. Конференція Єпископів - помічників. Дня 15. II. ц. р. відбулася в Станиславові конференція всіх наших Єпископів-помічників галицької церковної Провінції. Предметом конференції була справа розбудови Католицької Акції.

ЛЬВІВСЬКА АРХИЕПАРХІЯ. — **3. Смерть о. мітрата Тита Войнаровського** (16. II. 1856 - 21. II. 1938). Львівська Архиепархія, а радше ціла наша галицька церковна Провінція втратила в Покійнім одного з найкращих наших священників, що ввесь свій вік посвятив для Церкви й для економічного піднесення наших селян. Про життя й заслуги покійного о. Войнаровського згадала майже вся наша преса. В. Й. П.!

ПЕРЕМІСЬКА ЕПАРХІЯ. — **4. Переслідують за віру.** Дня 22. II. ц. р. товпа православних із села Бітля, п. Турка, зложена з 250 людей, вчинила страшну масакру своїх братів — греко-католиків. Напад тривав від 2 год. по пол. до пізньої ночі. Після того цілу ніч запивали православні свої „тріюмфи“ — денатуром. Напад був зорганізований. Поляся кров невинних; 28 греко-католиків тяжко ранених, їхні хати понищені. Дня 23. II. поліція з Сянок списуючи протокол, записувала зізнання православних, як „wiarogodne“, а зізнань греко-католиків не приймала за віродостойні. Коли поранені пішли до судового лікаря, п. Вацлава Ікса, в Борині, він накинувся на них і радив їм стати або православними, або римо-католиками! (Докладніший опис цієї сумної події подав „Укр. Бескид“, [1938], ч. 11).

СТАНИСЛАВІВСЬКА ЕПАРХІЯ. — 5. — 300-ліття смерті Митрополита Й. Рутського в Станиславові. 300-річницю смерті цього великого Подвижника Унії відсвяткував Станиславів дуже величаво дня 6. II. ц. р. В 10 год. рано відправлено вчисті Служби Божі в усіх наших церквах (катедра, ОО. Василияни, ОО. Редemptористи, Книгинин, Гірка) — в намірі проголошення Рутського святим — з відповідними проповідями. Опісля вполудне відбулася в салі кіна „Варшава“ академія для шкільної молоді й для станиславівської округи, а ввечорі для місцевих українців. На програму академії зложилися: вступне слово Їх Ексц. Кир Йоана, реферат о. Ір. Назарка ЧСВВ., деклямації й хорів продукції хору богословів, катедрального хору й хору „Трембіта“ (при церкві ОО. Василиян). На академії був приявний м. і. Впр. о. Протоігумен В. Градюк ЧСВВ. Академія (що її влаштували ОО. Василияни й зокрема о. Ігумен Й. Лущинський) випала величаво й залишила по собі незатерте вражіння.

МУКАЧІВСЬКА ЕПАРХІЯ — 6. Всв. о. Олександр Ільницький, крилошанин мукачівської Капітули (Ужгород) зложив 30.000 Кч. на католицьку пресу мукачівської епархії. Крім того подарував для бібліотеки ужгородської духовної Семинарії 500 томів книжок унійного змісту вартості більше, як 20.000 Кч. Треба підкреслити, що о. крил. Ільницький дуже причинився до піднесення католицької преси на Закарпаттю, як її основник і здебільша її редактор. (Пор. Душпастирь [1938], 1-2).

7. † о. Др. Василь Гаджега (28. VII. 1864 - 15. III. 1937). Мукачівська епархія втратила одного з найкращих своїх священників, що по Бозі найбільше любив свій нарід і зокрема нашу молодь, що над її вихованням працював довгі роки. Був сином гр.-кат. священника з Руської Поляни; вчився в Левочі, Ужгороді, Будапешті й Відні. Священиком став 16. X. 1887 р. Якийсь час був катихитом дівочої вчительської семинарії в Ужгороді, а від 1897 р. професором богословського ліцею в Ужгороді. 1914 р. став дійсним каноніком, 1930 р. прелатом і архипресвітером. Як людина глибоко вчена, став о. Г. 1906 р. колегіальним доктором унів. в Будапешті, 1911 р. дійсним членом філософічного Т-ва того ж університету, 1928 р. дійсним членом НТШ у Львові, а 1931 р. дійсним членом Богосл. Н. Т-ва у Львові. Залишив по собі кілька поважних наукових творів, здебільша з церковної історії Закарпаття. В. Й. П.!

АМЕРИКА. — 8. Преосв. Кир Василій Ладика ЧСВВ був недавно досить поважно недужий. Тепер приходить поволі до здоров'я. — В ЗДПА на місце покійного, вельми заслуженого, канцлера о. Олександра Пика, іменував Преосв. Кир Константин канцлером Впр. о. Филимона Тарнавського. Це іменування приймили всі священники з великим вдоволенням.

9. Українські католицькі сиротинці за Океаном. В ЗДПА є великі сиротинці в Чепісак і Елмгорст, де сотки українських сиріт виховуються в католицькому дусі. В Канаді виховують СС. Службениці трохи сиріт у своїх захистах у Мундері (Альта) та в Йорктоні й Айтуні (Sask). Більшість сиріт є в чужих сиротинцях і тим самим вони втрачені для нашого народу. З весною наміряють СС. в Айтуні побудувати великий сиротинець та примістити там також цілоденну українську католицьку школу. До того дуже важного діла забираються Сестри без ніяких матеріяльних засобів, уповаючи на Божу поміч і на поміч добрих людей.

ОО. ВАСИЛІЯНИ — 10. Місійний Зїзд ОО. Василіян у Жовкві. З приводу 300-ліття смерті митр. Рутського ЧСВВ галицькі ОО. Василіяни відбули в днях 24-28. І. ц. р. Місійний Зїзд у мурах монастиря ЧСВВ в Жовкві, щоб зібрати й закріпити місійні традиції в ЧСВВ. Зїзд почався врочистою Службою Божою. Його відкрив і нарадами проводив іменем Протоігумена галицької Провінції, Впр. о. В. Градюка ЧСВВ, протоконсультор Провінції, о. П. Теодорович ЧСВВ. Секретарював о. К. Полішко ЧСВВ. Участь у Зїзді взяли ОО.: В. Байрак, Р. Барабаш, С. Бараник, Є. Бобрецький, П. Борис (Вишкіл нових місіонарів), М. Іванів, П. Кисіль, Р. Криницький (Проповіди додаткові в часі місії), Р. Лукань (З історії місій ЧСВВ в XVIII в.; Відпусти для василіянських місіонарів і місій), П. Луцик, Й. Лучинський (Проповіди станові; Душпастирство дітей у часі місії), М. Марисюк (Місіонарський Требник; Проповіди про заповіді), Й. Маркевич (Католицька Акція в проповіді й системі місійній; Реколекції для світських), П. Мартинюк, І. Назарко (Проповіди про ціль життя й вічні правди; Церковні товариства та організації в проповідях і місійній системі), М. Пелех, К. Полішко (Старовасиліянська місійна метода в творі „Methodus Missionum OSBM“), С. Решитило (Природа, ціль і головні завдання народньої місії, Проповіди христологічні), Я. Сенківський (Торжества й набоженства василіянської місії), С. Соколовський, П. Теодорович, Й. Чепіль (Зовнішня організація місії й завдання в ній провідника місії; Технічна будова місії, її головні частини та уклад), Й. Галабарда, М. Дирда, М. Розумійко, М. Федорович, М. Савчин.

На цьому Зїзді учасники використали довголітній досвід своїх попередників, на основі викладів перевели подрібну дискусію про систему й головні елементи своїх місій. У висліді тієї дискусії зібрали та уложили цілість засад, норм і звичаїв, що закріпить давні традиції василіянських місій, які належать до найкращої сторінки в історії ЧСВВ і нашої Церкви.

11. Новий Каталог ЧСВВ галицької Провінції. (Catalogus Ordinis basiliani s-ti Iosaphat Provinciae SS. Salvatoris ineunte anno 1938. LV. Żowkwa, Typographia PP. Basilianorum — 1938, 22,5 × 15,2, 58 + (6). Каталог ЧСВВ галицької Провінції Пресв. Спаса вийшов цього року скоріше, як попередніх літ. Виданий симпатично. Напечатаний на гарному папері й дуже старанно. Маємо в ньому списки монастирів і монахів ЧСВВ в Галичині з зазначенням їх урядів, які говорять про різномодну працю галицьких Василіян у монастирях: в Бучачі, Букові, Добромилі, Дрогобичі, Гошеві, Краснопуші Крехові, Кристинополі, Львові, Лаврові, Михайлівці й Завалі, Перемишлі, Підгірцях, Погоні, Станиславові, Улашківцях, Варшаві, Золочеві й Жовкві. В Бучачі ведуть ОО. Василіяни Місійний Інститут св. Йосафата й релігійні братства при своїй церкві, в Добромилі приміщені риторичні й гуманістичні студії (вища гімназія), в Дрогобичі ведуть парохіяльну працю й церковні братства, в Крехові мають новіціят, у Кристинополі 2 роки філософічних студій і праця в парохії, у Львові ряд релігійних братств при своїй церкві, Централю Марійського Т-ва Молоді, Марійські Дружини пань, студенток університету й кілька в середніх школах, як також ведуть редакції: наукових „Записок ЧСВВ“, „Бібліотеки Центрального Василіянського Архіву“, „Вістника Марійських Товариств“ і „Нашого Приятеля“. В Лаврові чотири роки богословських студій. В Перемишлі церковні братства й парохіяльні обовязки в сусідньому

Острові. В Станіславові вчать богословських наук у Духовній Семинарії, редагують священничий орган „Добрий Пастир“ і трудяться душпастирською працею. В Варшаві сповняють душпастирські обов'язки для тамошніх наших вірних. У Жовкві крім парохіяльної праці й церковних братств ведуть велике Видавництво релігійних книжок; тут редагують свій відомий „Місіонар Пресвятого Ісусового Серця“, що його тепер печатається 55.000 прим. Тут виходять теж: „Бібліотека Релігійної Освіти“, Бібліотека Релігійної Драми“, Католицькі Читання“, „Календар Місіонаря“ й „Душпастирський Календар“. В інших монастирях (Букова, Гошів, Краснопуца, Михайлівка, Заваля, Підгірці, Погоня, Улашківці, Золочів) ведуть душпастирську та парохіяльну працю. Крім цієї праці галицькі ОО. Василіяни трудяться ще, як провідники реклекцій для вірних, інтелігенції й шкільної молоді та місій для народу. А скільки то тихої праці в василіянських сповідальницях! Це знають добре ті, що бувають у їхніх церквах, хоч би тільки в Бучачі, Гошеві, Жовкві, Крехові, Львові. Два ОО. Василіяни працюють на місійних станіях у Городлі й Грабівці к. Грубешова.

Члени галицької Провінції працюють, як місіонарі також в американсько-канадській Провінції ЧСВВ та аргентинсько-бразилійській Віцепровінції. Чотири ОО. Василіяни галицької Провінції працюють у Римі, як члени Генеральної Управи ЧСВВ і 2 з них є консульторами св. Конгрегації для Сх. Церкви; інші три ведуть Папську Семинарію св. Йосафата в Римі. На богословських студіях у Римі перебувають 4 молоді священники.

Крім цього деякі члени галицької Провінції працюють у закарпатській Провінції св. Николая: в Малому Березні, на Чернечій Горі та в Ужгороді. З інших Провінцій перебувають у галицькій 2 священники, як професори філософії й богословії та 9 молодих монахів на студіях.

Галицька Провінція має тепер членів 378 (священників 123, монахів на студіях 103, монахів-братів 151). В інших Провінціях є: 163 членів (45 + 42 + 76) у закарпатській Провінції (Чехословаччина, Мадярщина, Югославія й Румунія); 93 (26 + 46 + 21) в американсько-канадській Провінції; 24 (14 + 3 + 7) в аргентинсько-бразилійській Віцепровінції. Разом в усьому ЧСВВ є тепер членів 658 (священників 208, монахів на студіях 199, монахів-братів 241). („Нова Зоря“ [1928], 7).

SUMMARYUM. Ecclesia Ruthena inter omnes Ecclesias orientales catholicas primum sine dubio locum tenet et cum pluribus Ecclesiis particularibus occidentalibus aequiparari potest. Sed et inimicos non paucos habet, qui in 4 classes dividi possunt: 1) communistae, radicales, socialistae; 2) asseclae Ecclesiae orientalis seperatae necnon variae sectae protestanticae; 3) liberales et variae partes politicae apud Ruthenos existentes; 4) quaedam associationes laicorum ritus latini Ecclesiam hanc male videntes — Conclusiones quaedam et directiones generales practicae referuntur (1) — Die 15. II. 1938 conventus Episcoporum-auxiliarium ritus Rutheni in Polonia ad consultandum de Actione Catholica Stanislao poli locum habuit (2) — Die 21. II. 1938 Leopoli Titus Wojnarovskyj, Protonotarius Apost. et canonicus gremialis, eximius oeconomista, mortuus est (3). — In dioecesi Peremisliensi fideles a schismaticis, qui a fide catholica defecerant, persecutionem patiuntur (4) — 300-anniversarii mortis J. Velamin Rutsykj in urbe Stanislao poli celebratio (5). — Alexander Illickyj, can. grem. Užhorodi, (CSR) 30.000 Kč Operae defensionis fidei cath. in dioecesi necnon bibliothecam suam (praesertim de Unione Ecclesiarum tractantem) Seminario diocesano donavit (6). — Užhorodi Dr. Basilijus Hadžega, Praelatus dom. Pii PP. XI, archipresbyter Capituli, vir eximiae virtutis et scientiae, obiit (7). — Quedam de orphanotrophiis Ucrainorum in America septemtrionali referuntur (9). — Labor et statistica provinciae Galicianae Ordinis S. Basilij Magni ineunte anno 1938 (10-11).

В) З КАТОЛИЦЬКОГО СХОДУ. EX ORIENTE CATHOLICO

1. Канонізація блаж. Андрея Боболі відбулася в саме свято Великодня, дня 17. IV. ц. р. Цей святий перетерпів мученичу смерть із рук православних козаків на Полісся, працюючи там також над скріпленням Унії. Дав би Бог, щоб завдяки молитвам св. Андрея Боболі справа навернення наших відлучених братів знайшла свою належну розв'язку згідно з Божими плянами й з волею св. Ап. Престолу!

2. Унійні труднощі на Волині. „Новий Час“, ч. 26 [1938] помістив допис із Волині: „Стара пісня на новий лад“, як відповідь на поклик часопису „Życie katolickie“ ч. 3 [1938] до православних, щоб злучилися з кат. Церквою. Автор допису з недовірям відноситься до цього поклику й ставить деякі питання: „Чи не все одно для справи об'єднання церков, хто цю справу робив би — українці, чи поляки? Чому ж тоді, коли костел (тобто польська римо-кат. Церква — Ред. „Д. П.“) не має цілей ні олатинення, ні винародовлення українців через нову унію, не допущено в конкордаті, щоб українці мали на північно-західніх землях своїх українських єпископів, як у Галичині, а мусять підлягати юрисдикції обов'язково польських єпископів, які навіть не знають (а може й не хочуть знати) української мови та й не уживають її в зносинах з уніятськими священиками північно-західніх земель, не вживають її і в зносинах з вірними — українцями. Чому взагалі ставляться різні перешкоди в праці українському галицькому духовенству на цих землях? Чому в Дубні підготовляються уніятські священики навіть з росіян, а як з українців, то з малосвідомих і взагалі під національним оглядом маловартісних та чому їх виховують не українці, а чужі? Чому можуть мати своїх рідних католицьких єпископів народи жовтої, навіть чорної раси, а не можуть їх мати українці північно-західніх земель? Чому це (хіба з християнської любови?) забрано стільки церков на Холмщині й Підляшші, навіть собор у Холмі, який ні одної хвилини ніколи не був у руках римо-католиків і поляків, та чому не менше церков стоїть запечатаних? Чому римо-католицьке духовенство бере таку активну участь у ендецькому таборі в нищенні всього українського, або бодай у накликах до цього нищення й винародовлення? Чи все це має переконувати нас, що всі кроки й заходи перепоєні християнською любов'ю до українців і що ніхто не має на думці винародовити нас?“ Подаючи деякі докази з історії XVII і XVIII в., кінчить автор свій допис оцими словами: „Щоб справді показати українцям, що започаткована акція не має на меті винародовлення їх, треба б зробити таку річ: 1) показати на ділі своє християнське відношення до українців; усунутися з того ендецького табору, що веде похід проти всього українського, не брати взагалі ніякої участі в денационалізаційній акції, ще й осудити її із сміливістю правдивих християн та своїми грудьми захищати покривджених українців; 2) подбати, щоб був змінений конкордат та щоб українці уніяти північно-західніх земель мали своїх єпископів-українців; 3) цілковито усунутися від унійної акції серед українців і віддати її в руки українського греко-католицького духовенства і цим, а не словами показати свою добру волю та небажання винародовити українців... Бо українці можуть мати довіря тільки до своїх українських єпископів і до свого українського духовенства“. Цей голос православних волиняків подаємо тільки з журналістичного обов'язку.

3. Проект міжобрядового монашого Чина в Східній Церкві.

Ще 1934 р. одержала св. Конгрегація для Східньої Церкви проект, щоб оснувати на Сході такий Чин, що до нього могли б вступати католики різних східніх обрядів і придержуватися в ньому свого рідного обряду. Переведення в життя того проекту мало б розпочатися від оснування окремої секції — з правилами св. Василя В. й з окремими Уставами на взір латинських монаших Уставів — в теперішніх східніх Чинах. Як кандидатів до тієї секції приймали б хлопців у віці від 12-15 років. Св. Сх. Конгр. похвалила цей проект, як „річ ідеально гарну“ додаючи притім, що тільки теперішня криза не дозволяє їй причинитися грошево до негайного започаткування цієї справи.

Треба признати, що такий спільний, міжобрядовий, Чин на Сході мав би надзвичайно велике значіння для цілої Церкви, зокрема для піднесення східніх католицьких Церков і для успішної унійної праці між незєдиненими християнами на Сході.

Правду кажучи, такий міжобрядовий Василіянський Чин існує вже в Сх. Церкві. Є ним саме наш Василіянський Чин, зреформований Конституцією Папи Льва XIII. „*Singulare praesidium*“ з 1882 р. По світовій війні належать до нього, крім галицьких українців і закарпатських греко-католиків, також ромуни, що практикують свій обряд, як теж греко-католики на Мадящині, що відправляють богослуження по мадярськи. Отже могли б належати до нього також монахи інших східніх обрядів, як: вірменського, грецького, мелхітського, коптійського, ітд. та практикувати свій рідний обряд. (Пор. *L'Oriente Cristiano* [1937], 5).

4. Голяндія для справи Зєдинення.

Справою Зєдинення зацікавив католицьких голяндців Впреосв. Митрополит Кир Андрей 1921 р., а потім о. Van Keulen, Ч. Н. І., та ще більше Міжнар. Євхар. Конгрес в Амстердамі 1924 р. 1927 р. оснували в Голяндії „*Apostolat der Nereeniging*“. Часто відбуваються там унійні місійні зїзди, посвячені справам Зєдинення. До 500 унійних кружків належить около 50 тисяч членів. В останніх 10 роках жертвували голяндські католики більше, як 100 тисяч фльоренів на унійні справи. Голяндські ОО. Капуцини працюють уже в східньому обряді в Любешові (Полісся) та в Естонії. Про місійну діяльність голяндців над наверненням відлучених братів згадаємо докладніше в наступному числі. (Пор. *Oriens* [1938], 2).

SUMMARIVM. Canonizatio Beati A. Bobolae, martyris et apostoli Unionis Ecclesiarum (1). — Ucraini disuniti in Polonia, licet ad Unionem bene sint dispositi, non sunt tamen contenti hodierno statu laboris apostolici pro Unione in Polonia. Postulant nempe, ut imprimis clerus ucrainicus ritus orientalis sub iurisdictione Episcopi Ordinarii eiusdem ritus (talіs Ordinarius adhuc desideratur) suos fratres separatos ad Ecclesiam catholicam in ritu orientali convertant. Ratio huius postulationis, inter alia, haec est, quod omnibus populis, vel in terris missionum, episcopi et sacerdotes indigeni non denegantur (2). — S. Congr. Orientalis propositum Ordinis monastici fundandi, in quo omnes orientales suum proprium ritum servare possint, perlibenter approbavit (cf. Or. Cr. [1937], 5). De facto talis Ordo monasticus in Ecclesia orientali aliquodo iam existit, Basilianus nempe Ordo S. Iosaphat, ad quem praeter Ruthenos Romeni et Hungari orientales pertinent et suos proprios ritus servant (3). — Batavia pro Oriente christiano (4).

Г) З НЕЗЄДИНЕНОГО СХОДУ. EX ORIENTE SEPARATO

РОСІЙСЬКА ЕМІГРАЦІЯ — 1. Культ царя **Николая II**. Російські емігранти-монархісти починають почитати царя **Николая II** подобно, як інших православних святих, уважаючи його за мученика. Культ того ж царя поширений теж у сербській православній Церкві. В багатьох сербських церквах завішені образи **Николая II** між іконами святих.

2. Розлам на догматичному тлі. Єпископська конференція, що збиралася в Парижі під проводом митрополита Євлогія, опираючися на суді комісії, зложеної з представників богословського Інституту в Парижі (ця комісія працювала 2 роки), признала, що наука проф. Булгакова про святу Тройцю не противиться догмам православної віри. Цю науку Булгакова осудив був карловицький Синод і московський митрополит Сергій!

ЮГОСЛАВІЯ — 3. Д-р **Гавриїл Дожіч**, новий сербський патріарх. Дня 21. II. ц. р. Синод православної сербської Церкви приступив до вибору нового патріарха. Зпоміж 20 єпископів вибрав Синод 6 кандидатів і їхні імена предложив ширшому виборчому соборові. В склад цього собору, що відбував свої засідання в београдській катедрі, входили, крім усіх 20 єпископів, ще 400 світських осіб (здебільша державні достойники). Цей собор вибрав тайним голосуванням трьох кандидатів із предложених собі шістьох, а з тих трьох регент Павло іменував патріархом чорногорського митрополита д-ра **Г. Дожіча**, що дістав був найбільше голосів (50 на 100 голосуючих). Новий патріарх ур. дня 17. V. 1881 р. в с. Вруйка в Чорногорі в священничій родині. Народню школу скінчив у монастирі Морача, гімназію в Београді, богословію в Прізрені, Царгороді й Атенах, де 1908 р. досягнув докторат. 1911 р. став митрополитом у Прізрені, опісля в Печі. В часі світової війни організував у чорногорській армії Червоний Хрест. Був інтернований на Мадярщині аж до упадку Австрії. 1920 р. став чорногорським митрополитом. Написав чимало богословських творів. Дуже спосібний і енергійний.

Сербська православна Церква дістає від держави й з окремої данини вірних, що її стягає держава, 320 міл. динарів річно. Таке заявив міністер Сімонович у скупщині. Як вище згадано, югословянський уряд, під впливом православної Церкви, відложив справу конкордату на необмежений час. Тому слушно Апостольський Престіл зложив формальний протест, бо: 1) югословянський уряд зобов'язався був 1935 р. заключити конкордат; 2) брак конкордату кривдить югословянських католиків.

НІМЕЧЧИНА. — 4. Німецьке православне єпископство. Рік тому затвердив німецький уряд статут православної російської Церкви в Німеччині. В Берліні є православне російське єпископство. У Вісбадені є ще православний єпископ для німців, залежний від сербського патріарха. Православні німці моляться по німецьки в російських церквах і наміряють на повернути на православ'є всіх німців: католиків і протестантів. Уряд має дуже прихильно відноситися до них; обіцяє побудувати для них церкви та постаратися для них про автокефалію (Ог. [1938], 1, стор. 21).

МАДЯРЩИНА. — 5. Автокефалія православної Церкви.

Мадярський уряд від довшого часу старався унезалежнити своїх православних горожан від сербського патріархату. Тому постарався був навіть про окремого єпископа для них, що його висвятив був якобітський єпископ із Сирії. Та мабуть вірні не хотіли його приймати, бо уряд звернувся до царгородського патріарха прохаючи автокефального митрополита. Однак патріархи: сербський і ромунський противились тому (диви „Д. П.“ [1938], 1, стор. 56-57). Накінець царгородський патріарх Венямин І. згодився на автокефального мадярського митрополита, не зважаючи на протест сербського патріархату.

РОМУНІЯ. — 6. Розпорядки церковної влади. Синод ромунської православної Церкви виступив із домаганням узалежнити цивільний розвід від церковного. А міністерство віроісповідань у порозумінні з міністерством справедливости проектує зобов'язати горожан до церковних шлюбів. Досі ромунські горожани не були обов'язані вінчатися в церкві.

„Універсул“ повідомляє, що патріарх Мирон заборонив хрестити й приймати до ромунської православної Церкви жидів, що не є ромунськими горожанами.

Богослуження тільки в ромунській мові: Бесарабська православна єпископська рада видала розпорядок, що в майбутньому вільно буде відправляти богослуження в церквах і каплицях тільки на ромунській мові, а словянської літургії можна буде вживати православним тільки в приватних домах.

ГРЕЦІЯ. — 7. Православний Св. Синод ствердив, що вірні загалом не вміють сповідатися й тому рішив видати два підручники на цю тему: один для вірних, а другий для сповідників. Цей же Синод виступив рішучо проти нудизму на морських грецьких побережжях (на пляжах), осудив палення мерців, як також усякі теперішні практики, що перепинюють приріст населення. Справи заведення скрізь григоріанського календаря Синод не вирішив, зате займився ревно справою грецьких монастирів.

8. Реформа православних монастирів. Митрополит Етолії й Акарнанії предложив атенському Синодові плян реформи монастирів. Один монастир мається перемінити на дім (монастир) церковної преси, другий у богословську академію під проводом вищої церковної влади для виховання церковних достойників. В третьому монастирі мають перебувати духовники й сповідники, в четвертому проповідники, в пятому має бути дім поправи для духовних, в шостому мають плекати церковну музику, в сьомому церковне малярство. В прочих мається виконувати милосерні діла, улаштувати приюти для старців, сиріт, недужих (лічницї), тощо. (*Il Bolletino di Grottaferatta* [1937] за грудень).

ЗДПА. — 9. Грецька православна богословська школа в Америці. Грецький православний єпископ в Америці оснував у своїй єпархії богословську православну школу для будучих священників і вчителів. Прийматимуть до неї тих кандидатів, що скінчили гімназію в Америці, або в Греції. Питомці мешкатимуть у шкільному будинку й платитимуть тільки найнижчу оплату за удержання. Наука триватиме 2 роки.

Потім висилатимуть питомців на студії в атенському університеті, або в семінарії в Кальхе. Скінчивши там богословію, чи педагогіку, вернуть до Америки, щоб працювати між грецькими вірними.

SUMMARIVM. Russi et Serbi p. m. Nicolaum II, imperatorem Russiae († 1917) ut martyrem in pluribus ecclesiis Jugoslaviae colunt (1). — Doctrinam theologicam de Sophia S. Bulgakoff a S. Synodo Ecclesiae russicae in Jugoslavia et a Sergio, metropolitae moscoviensi damnatam, Synodus Parisiis praeside metropolitae russo Eulogio „ut fidei orthodoxae non contrariam“ approbavit (2). — S. Beatitudo Dr. Gabriel Dožić, novus patriarcha Ecclesiae Serborum (3). — In urbe Wiesbaden (Germania) residet eppus disunitus natione germanica (dependens a patriarcha Serborum), qui iam plures fideles linguae germanicae habet omnesque Germanos (catholicos et protestantes) ad fidem orthodoxam convertere vult (4). — Autocephalia (independentia) Ecclesiae disunitae in Hungaria a patriarcha oecumenico concessa (5). — Quaedam leges ecclesiasticae in Ecclesia romana (divortia, conversio iudaeorum, qui non sunt cives romeni necnon lingua liturgica staroroslavica [in Bessarabia] prohibiti esse debent) (6). — In Graecia fideles ignorant magna ex parte usum Sacramenti poenitentiae (7); monasteria reformanda sunt; in USA schola theologico-paedagogica pro alumnis nationis graecae condita est (9).

Г) З КАТОЛИЦЬКИХ МІСІЙ. E MISSIONIBUS CATHOLICIS

ЄВРОПА. — 1. Участь кат. Італії в місіях. На місіях працює тепер 8.893 італійців; священників, братів і Сестер. Священників і братів є 3.260, Сестер 5.633 (отже: 37 % + 63 %). Найбільше місіонерів належить до францісканського Чина (461 священників і 81 братів), до мілянського Папського Т-ва закордонних Місій (260 свщ. і 24 бр.) і до Салезіян (213 свщ. і 146 бр.). Між жіночими Згромадженнями перше місце займають францісканські єгипетські місіонарки (770 осіб). Отже Італія займає перше місце в світі що до числа своїх місіонерів. (Oss. Rom. [1938], 9).

2. Японська католицька церква в Ватикані. Проект церкви в стилі середньовічної японської архітектури (королівські палати в Нагая й Кіото) має зладити маляр Лука Гаґасава. Під його проводом мають японські робітники, що приїдуть до Риму, розпочати будову церкви.

АЗІЯ. — 3. В Китаю працює тепер 2.717 європейських священників і 1.835 китайських. Католицьких університетів було до китайсько-японської війни 3: в Шанґгаю, в Тієнтсіні та в Пекіні.

4. Апостольство католицького лікаря. Американські місіонарі з Марінолю (Maryknoll), що працюють у Квантунґ (Китай) дуже багато можуть завдячити апостольській ревності одного місійного лікаря, д-ра Б. з Нью-Йорку. Для недужих він завжди надзвичайно чемний; крім своїх лікарських рад не забуває ніколи дати недужому якусь коротеньку духовну вказівку, що стає нераз початком навернення для нього. В останньому часі він обвиває ліки в своїй аптиці в маленькі коліркові папірці, що на них видруковані по китайськи правди католицької віри. Недужі читають ті карточки й не рідко просять, щоб місіонарі познайомили їх ближче з католицькою вірою. (Фідес).

5. Рідкі свячення. В грудні 1937 р. висвятив еп. Рош Т. І. із Тутікорин (Індія) на священника свого сестрінка. Два рідні браття єпископа, священники, були співлітургізуючими, а між вірними була приємна мама єпископа, 82-літня старушка, і сестра — мати нововисвяченого.

АФРИКА. — 6. Католицьке життя в південній Африці. Півд. Африку здобули англійці від голяндців, що завели там протестантизм. Від 1910 р. стала півд. Африка англійською домінією. Мурунів є там 6,479.000, європейців 1,900.000. До кат. Церкви належить 150 тисяч мурунів і 50 тисяч європейців. В січні ц. р. минуло 100 років від часу, коли до півд. Африки прибув перший католицький єпископ. З того приводу відбувся там Євхаристійний Конгрес під проводом Ап. Делегата. Конгрес тривав цілий тиждень. Між учасниками був теж еп. Hugh Mac Sherry, що вже 85 років перебуває в півд. Африці. В часі Конгресу відбулася теж, дуже вчисто, роздача Папських відзнак „Pro Ecclesia et Pontifice“ для заслужених діячів кат. руху. Крім того відбулося відкриття постійної вистави, що представляє розвій кат. Церкви в півд. Африці. (Oss. R. [1938], 41; Guida delle Miss. Catt.).

7. Лічниця для прокажених у Марана (Мадагаскар). На Мадагаскарі працював колись між прокаженими наш земляк із Волині, о. Бейзим Т. І. († 1912 р.). 1911 р. оснували там у місцевості Марана окрему лічницю на 25 ліжок. Тепер перебуває там уже 175 прокажених. С. Анна-Марія зі Згромадження св. Йосифа з Clugny працює там уже 27 років. Управителем лічниці є від 1921 р. о. Decès T. I. За їхню героїську посвяту рішило французьке міністерство праці наділити їх медалею „Суспільної Заслуги“.

АМЕРИКА. — 8. Навертання канадійських індіан. Індіан є в Канаді 115 тисяч. Живуть здебільша в полісі, що покрита снігами. Находяться на дуже низькому ступені культури та є надзвичайно вбогі: ловля риб і полювання не вистачає їм на життя, а рільництвом або неможливе для них займатися, або не хочуть ним займатися. Від 1840 р. почали навертати їх ОО. Обляти Неп. Марії на кат. віру. Тепер є між індіанцями 44.130 католиків, які належать до 4 Ап. Вікаріятів, що займають надзвичайно великі простори. Давніше їздили Ап. Вікарії (місійні єпископи) санками, тепер послуговуються пароходами й літаками так, що вже частіше можуть відвідати своїх священників і вірних. З кінцем 1937 р. зіхалися ті єпископи в Оттаві й звернулися до канадійського уряду, щоб матеріально допоміг „потомкам гордих племен, що в давнині були панамі цих земель“, бо вони знаходяться в скрайній нужді. Уряд обіцяв зацікавити справою індіан канадійську суспільність, щоб опісля й самому поспішити з поміччю для них. (Oss. R. [1937], 296).

9. По 42 роках... Св. Отець приймив на аудієнції Ап. Вікарія з Аляски, еп. Crimont'a, тільки 8 місяців молодшого від себе, що ще досить молодо виглядає. „Леди піддержують Вас“ сказав св. Отець з усмішкою. В часі аудієнції зішла м. і. мова на св. Івана Боско, що його знали особисто як св. Отець, так і еп. Crimont. Вертаючи на Аляску, вступив єпископ Крімон до рідної Франції, що її не бачив уже 42 роки. (The Universe, 24. 12. 1937).

АВСТРАЛІЯ. — 10. На острові Самоа (півд. частина Тихого Океану) показалася кільканадцять років тому проказа. Прокажених відокремлюють і 2 рази в рік відсилають кораблями на далекий острів Масогаї. Удержання кожного прокаженого на тому острові коштує 35 штерлінгів річно.

SUMMARIVM. Italia pro missionibus catholicis: numerus personarum (1). — Ecclesia nipponica in Vaticano (2). — Sacerdotes catholici in Sina (3). — Apostolatus medici americani in Kwantung (4). — Eppus Roch S. J. ordinat suum cognatum in India (5). — Congressus Eucharisticus in Africa merid. (6). — Leprosarium Maranae in insula Madagascar (7). — Labor apostolicus inter Indianos in Canada septentrionali (8). — Eppus Crimont, Vic. Ap. in Alasca, visitat Papam neenon patriam (Galliam) post 42 annis in missionibus peractis (9).

Д) ЗІ СВІТУ. CHRONICA — VARIA

1. **За Понтифікату Пія XI** оснувала Церква 23 архієпископства, 68 єпископств, 9 Апостольських Делегацій, 7 Адміністрацій, 62 Вікаріати, 75 Префектур, 23 місійні округи. До католицької Церкви належить уже около 400 міл. вірних. Священиків є 321 тис. (в тім 64 тис. монахів). В місійних краях працює 15 тис. священиків, 5.300 братів-монахів, 31 тис. сестер, 43 тис. учителів і 53 тис. катихистів. Католицьких катихистичних шкіл є 24.7779, народніх 26.937, фахових 827, середніх 11.172, вищих 468, університетів 17 (ті всі школи удержує Церква). Кат. лічниць є 21 тис.; недужих обслуговує там 206 тис. доглядачок. Крім того католицькі доглядачки працюють іще в 96 різних амбулаторіях. У місійних краях є 16 тис. католицьких сиротинців, 667 лічниць і 2.233 аптики. (Przegląd katolicki [1937], 49 — за „La Vie Catholique“).

2. **Ватикан** це найменша держава в світі. З нею числяться всі, бо в ній мешкає голова католицької Церкви, св. Отець. Небагата вона на гроші, зате дуже багата в скарби мистецтва й культури. Горожани Ватикану не платять ніяких податків, ані не служать при війську. Життя унормоване законами й традиціями. Всі товари приходять до Ватикану без цла. Ватиканська держава належить до найкращих у світі. В Ватиканській державі є, як відомо, окрема пошта, окремих залізничний дворець і велика та сильна радіостанція. Про безпеку дбає швайцарська гвардія, що складається зі 120 людей. Є це, як пише один еспанський часопис, найстарша, найменша й найменш доступна для чужих держава. Всіх горожан має Ватиканська Держава 1025; є це здебільша урядовці, ремісники й робітники зі своїми родинами.

3. **Папська Академія Наук у Римі** має 70 членів. Між ними є є тепер кількох протестантів і 2 жидів. 11 членів мають премію Нобеля (з того 9 італійців). Італійців є 33, американців 6, німців, французів і бельгійців по 5, голяндиів 4, англійців, австрійців і аргентинців по 2. Крім того по 1 представникові мають оці держави: Данія, Китай, Норвегія, Польща, Португалія й Чехословаччина.

4. **В Римі** є тепер 95 парохій, 423 церкви, 218 каплиць і 70 при-
ватних капличок.

5. Францісканський Чин має тепер 104 провінції, 2089 монастирів і 25.466 членів. Найбільше Францісканів є в Німеччині, Італії, Іспанії, Югославії, Голандії й Америці. 10 архієпископів, 51 єпископів, 28 Апост. Вікаріїв і 10 Апост. Префектів належать до францісканського Чина. Чимало Францісканів є консульторами різних св. римських Конгрегацій.

6. Боляндисти. Є це колегія єзуїтських письменників, що працюють над критичним виданням документів до життя святих. Перші 2 томи „Acta Sanctorum“ вийшли 1643 р. Касата Чина 1773 р. і французька революція 1796 р. перервали цю вельми хосенну працю. Коли відновлено Чин ОО. Єзуїтів у минулому віці, боляндисти почали далі працювати. Крім „Acta Sanctorum“ почали вони видавати, як доповнення до актів, „Analecta Bollandina“ (від 1881 р.). Найславніші боляндисти це вельми вчені: I. Bollandus, Henschius, Paperbroch, De Buck, De Smedt, de Backer. Між теперішніми боляндистами найбільшу славу має старенький о. Іпполит Delschaye. (Przegląd katolicki [1937], 48).

7. Найбільші європейські церкви. Найвища церква в Європі це катедро в Штрасбургу. Вона висока 152 метри. Найдовша церква це базиліка св. Петра в Римі. Її довжина виносить 186 метрів. По ній ідуть: льондонська катедро св. Павла (158 м), катедро в Фльоренції (149 м), в Reims (138 м), в Кельні (134 м), в Больонії 132 м), Нотр Дам в Антверпії (117 м), у Вестмінстері (110 м), церква св. Софії в Царгороді (109 м).

ПОЛЬЩА. — 8. † **Кароль Губерт Ростворовський**, найбільший теперішній польський драматург, умер 4. II. ц. р. в Кракові, в 60 р. життя. Всі його твори овіяні глибокою вірою й любовю до Бога й Церкви. Найславніші з них є оці: Юда (1913), Калігуля (1917), Милосердя (1920), Антихрист (1925), Несподіванка (1929) та інші.

ЧСР. — 9. **Духовні семінарії.** Всіх семінарій у ЧСР є 16. Найбільше питомців є в Оломуці (323), найменше в м. Віднава (49). З того: чехів 615, німців 423, словаків 342, мадярів 113, русинів 72, ромуниів 4, поляків 21.

РОМУНІЯ. — 10. **Статистика віроісповідань.** В Ромунії є тепер 12,268.018 православних, 1,314.641 греко-католиків, 1,077.036 римо-католиків, 657.685 кальвіністів, 240.236 лютеранів, 161.826 музулманів, 1,200.000 жидів і більше, як 400.000 різних сектантів.

МАДЯРЩИНА. — 11. **Пастирський лист мадярського Єпископату з приводу 900. річниці навернення Мадярщини.** Ц. р. святкує католицька Церква в Мадярщині, з приводу 900 річниці свого існування, великі торжества в честь свого великого Апостольського короля, св. Стефана. З того приводу видав мадярський Єпископат з початком ц. р. спільний пастирський лист. В ньому звеличав апостольську, національну й суспільну працю св. Стефана. В Будапешті скінчили будувати нову монументальну парохіяльну церкву в честь св. Духа. При посвяченню цієї святині виголосив кардинал Шерейді до безчисленної маси вірних проповідь про непримириме наставлення сучасного духа часу до християнства.

ФРАНЦІЯ. — 12. Св. Отець про співпрацю католиків з комуністами в Франції. Єпископ Серран (Serrand) із Сан Бріє (St. Briec) у Франції повідомив католицьку пресу, що на останній збірній авдієнції, уділеній французьким архієпископам і єпископам, звернув св. Отець увагу на питання про співпрацю католиків із комуністами в Франції. Про цю витягнену руку комуністів до католиків висказався св. Отець ось так: „Французькі католики чують багато різних вісток про ту „простягнену руку“. Чи можемо її прийняти? Я рад би, щоб це було можливе, але цього не можна чинити зі шкодою для правди. Правда це Бог, а з Богом не можна жартувати. Ті всі, що говорять про витягнену руку, не висказуються ясно. В їхніх словах знаходиться багато неясних місць, що їх треба було б конечно в'яснити. Тому подаваймо свою руку тільки тим, що їх можна притягнути до божественної Христової науки. А як зможемо притягнути їх до неї? Чи може так, що предложимо її французьким комуністам? Ні! Це можливе тільки так, що нашим католицьким життям і діланням покажемо їм усі блага та все добро, що випливає з тієї науки“.

13. Католицький Інститут у Парижі оснований 1875 р. Має оці факультети: богословський, канонічного права, філософічний, правничий, природничих наук, літератури, як також чимало підрядних виділів, як: вільну школу східних мов, інститут суспільних студій, вищу школу економічних і торговельних наук, вищий курс для дівчат, тощо. Крім того належать до Інституту: лічниця св. Йосифа та рільничий інститут у Beauvais, університетська семінарія Кармилітів, французький союз кат. студентів, ітд. Професорів є тепер 120, студентів 2.160, в тім 190 чужинців. Ректором Інституту є відомий кардинал Бодріяр.

14. Кардинал головою Союзу Адвокатських Палат. Теперішній французький кардинал Жерліє був у рр. 1900-1913 адвокатом у Парижі. Недавно вибрали його головою САП. у Франції.

15. Єпископ членом Французької Академії. Дня 25. XI. 1937. р. відбулося врочисте прийняття нового „безсмертного“ — єп. Geonte з Mans за заслуги на літературній ділянці. В часі врочистого прийняття були приявні, крім усіх „безсмертних“, кардинал Бодріяр, кардинал Вердіє, кард. Suhard, Нунцій Валері, 12 єпископів та чимало найвизначніших французьких учених.

16. Смерть славного католицького бібліста. Дня 17. III. ц. р. вмер у Франції в 83 р. життя о. М. Й. Лягранж (Lagrange) Чина св. Домініка, основник домініканської Біблійної Школи в Єрусалимі (1890 р.) і основник та видавець біблійного журналу „Revue Biblique“ (1892). Покійний ур. дня 7. III. 1755 р. 1880 р. досягнув у Парижі докторат із права й вступив до дух. семінарії св. Сульпіція в Issy біля Парижа, а опісля до Домініканців. Священником став дня 22. XII 1883 р. Тому, що о. Л. проявив велике замилювання до біблійних наук, Чин вислав його на якийсь час до Відня, щоб у тамошньому університеті навчився основно семітських мов. 1890 р. поїхав до Єрусалиму та (в 35 р.) станув на чолі вище згаданої Біблійної Школи. Від 1900 р. почав видавати коментарі до св. Письма п. н. Etudes Bibliques. В часі світової війни турки інтернували його в Дамаску, але на прохання Папи Венедикта XV

і цісаря Фр. Йосифа I дозволили йому вернути до Єрусалиму. До Франції вернув восені 1936 р. Застуги покійного в ділянці біблійних наук надзвичайно великі. Був це справді небуденний талант і людина муравьиної праці. Заступав напрям т. зв. ліберальної школи в ексегезі й тому мусів стрінутися з опором консервативної школи. В. Й. П.!

17. Всіх протестантів у Франції є 777 тисяч. Діляться вони аж на 34 секти. Найбільша між ними група лютеран у Альзасії й Льютарингії має 241.300 членів. Є в Франції аж 13 т. зв. незалежних Церков, що мають разом 5.500 членів.

ЕСПАНИЯ. — 18. Уряд генерала Франка складається в значній частині з колишніх діяльних членів Кат. Акції. До кат. віри й Церкви відноситься надзвичайно прихильно. Міністерство справедливости освідчило, що одним із його перших найважливіших завдань буде довести до конкордату з Ап. Престолом. В усіх судах поміщено хрести (Розп'яття). Міністерство внутр. справ заборонить всякі прилюдні виступи проти релігії. Вже відкликано всі протицерковні закони, що їх видали попередні уряди в справі навчання релігії в школах, в справі монаших Чинів і Згромаджень, в справі розводів, тощо. —

В СРСР є тепер около 10 тисяч еспанських дітей, у віці від 12-14 літ. Перебувають здебільша в концентраційних таборах біля Москви. 180 інструкторів учить їх російської мови й комунізму. Опісля мають вислати їх поширювати комунізм і безбожництво в Еспанії, в південній Америці та в інших краях. (America, 15. I. 1938).

19. Втрати єпархії Малаґа. В часі свого „панування“ вбили большевики 110 священників (половину всіх священників єпархії) і 75% монахів і монахинь. З 328 церков і каплиць залишилися тільки 42. Крім того знищили велике число парохіяльних будинків і парохіяльних актів. (Catholic Times, 12. XI. 1937).

20. Жорстока смерть еспанського єпископа. Недавно подали часописи зворушаючий опис убивства еп. Estomaga з Ciudad Real. Червоні вели єпископа вулицями міста задержуючися що кілька кроків; притім страшно мучили його й зневажали аж поки не довели до місця вбивства. Те саме чинили з кривним єпископа, священником Molgara. Коли єпископ хотів уділити йому перед смертю розрешення, комуністи відтяли єпископові обі руки. Накінець застрілив нещасну жертву якийсь „милосерний“ вояк-комуніст, бо вже не міг більше дивитися на муки єпископа. По смерті відтяли єпископові ще й обі ноги. Оце приклад сатанічної ненависти, що нею палають комуністи до релігії. (Post. Serca I. [1938], 1).

21. Брехня еспанських комуністів. Еспанські комуністи запевняють Європу, що вони вбивають тільки тих священників, що виступають проти них зі зброєю в руках. На доказ того помістили, але аж в аргентинських часописах, знімку клириків біля гармат, а під нею підписали, що це священники в Мадриті так воюють проти влади. „Оссерваторе Романо“ виказує, що знімка походить з одної духовної семінарії в Умбрії (Італія): два роки тому клирики представляли напад китайців на католицьку місійну станицю. Біля них не гармата, лишень імітація гармати (звичайна рура). Був у тій семінарії один еспанець, що вернув до Бар-

сельони й перебував там у монастирі. Коли еспанські комуністи займили той монастир, знайшли й згадану знимку. А тепер пробують дурити світ, що це знимка, як то еспанські священики виступають проти них зі зброєю в руках!

Подібно поширювали знимки, як то католицьке військо ген. Франка вбиває безборонних жінок і дітей, кидаючи на них бомби з літаків. Знимки походять з часів бомбардування Парижа німцями в часі світової війни й знаходяться в французькому виданні: „Тайні докази й образці з війни“. Від 1933 р. ті знимки знаходяться теж у паризькому комісаріаті поліції. Еспанські комуністи почали дурити світ, що це еспанські націоналісти бомбардують Мадрит. Та коли здемаскували їхню брехню, вони, застиджені, поховали ті знимки й вже більше не поширюють їх. („De Maasbode“ з 2. III. 1937).

22. На мадритському фронті дістали червоні війська приказ добивати важко ранених. В запіллю національних військ спіймано большевицьких агентів, що мали при собі набой з заразками пошесних недуг. Хотіли викликати епідемію в війську генерала Франка.

23. VII засідання Міжнародної Комісії „Pro Deo“ в Женеві. Відбулася вона в половині вересня м. р. Взяли в ній участь: католики, православні й протестанти. Головна тема нарад: „Ліга Народів і релігійна свобода“. Ціль організації „Pro Deo“ створити спільний християнський фронт проти наступу безбожників і комуністів. Поодинокі референти подали положення католиків та їхнє переслідування в Світах, Мехіку та в Еспанії. В Еспанії за один рік згинуло мученичою смертю 12 єпископів, около 16.000 священиків і надзвичайно велике число вірних. А предсідниками Ліги Народів були, по черзі, представники саме тих трьох держав, що переслідують християнство. Це провокація супроти християнського світу. На переслідування не реагують і не протестують проти них також широкі християнські маси. Коли хтось протестує перед Лігою Народів, то звичайно чує викрут політиків, що є важніші справи до полагодження. А тимчасом у большевицьких, мекіканських і еспанських в'язницях убивають тисячі людей за їхню віру! В Лізі Націй нема вже нікого, що виступив би в обороні переслідуваних християн. Тому організація „Pro Deo“ відкликається до прилюдної опінії. Вона буде представляти в часі, коли відбуваються засідання Ліги Народів, положення християн у тих краях, що мають представників у Лізі. Організація домагається від християнських членів Ліги, щоб із усіх сил повели акцію між усіма членами Ліги Народів, щоб накінець настала вже в усіх державах релігійна свобода.

ДАНІЯ. — 24. Відродження католицизму. В останніх часах починають данці щораз то більше цікавитися католицизмом. Дуже причинився до того м. і. відомий конвертит Єргенсен. Міністер Кай Мунк, поет і письменник, дуже прихильно висказується про католицизм. Він є тієї думки, що Данія поволі може стати зовсім католицьким краєм. Письменник Гельге Роде твердить, що католицька Церква є в силі розв'язати найбільш замотані теперішні суспільні питання.

ГОЛЯНДІЯ — 25. Католицьке шкільництво. В Голандії та в її кольоніях є 2.378 кат. народніх шкіл (455.000 учнів), 271 середніх шкіл

(2.600), 42 вищі середні школи (4.092 учнів). В тих школах є 12.911 учителів. Крім того є ще різні католицькі фахові, промислові й господарські школи так, що всіх кат. учнів є більше, як пів мільйона. В Німвеген є кат. університет, а в Тельбургу висока промислова школа (700 студентів).

АНГЛІЯ. — 26. Католицизм в Англії. 1938 р. є в Англії 4 архиепископи, 14 єпископів, 5.482 священників, 1226 церков, 2239 каплиць, 1431 народних шкіл, 537 середніх. До кат. Церкви належить в Англії 2,361.504 особи.

Кардинал Hinsley оснував у своїй канцелярії в Вестмінстері кат. Пресове Бюро. Завданням цього бюро є інформувати англійську пресу про важніші події в кат. Церкві й подавати відповіді на поставлені питання.

1921 р. вернули Домініканці до славного Оксфорду, тепер вертають теж до Кембрідж, де закрили їхній монастир 1538 р. В Кембріджі матимуть Домініканці дім студій для своїх студентів-монахів і займуться душпастирством академічної молоді. До Англії вернули вже теж Франціскани.

27. Батько вбогих. Найбільше відома особа в Лондоні це о. С. Р. Васон Philips, що вже довгі роки займається ділами милосердя. Він не тільки збирає жертви й помагає вбогим, але також старається про підмогу для них у різних інституціях. Досі написав він аж 60.000 подань у справі вбогих. Крім цього влаштовує він „тижні милосердя“ під кличем: „Рятуймо людину“. Цього католицького священника називають загально „батьком убогих“ і дуже поважають навіть його противники.

28. Плян зєдинення протестантизму в Англії. 14 англіканських єпископів і 4 настоятелів інших протестантських віроісповідань відбули, під проводом архієпископа з Йорку, конференцію в справі зєдинення англійського протестантизму. Приявні згодилися на оці точки: 1) „Вільні Церкви“ установлять у себе єпископів; 2) Нова „зєдинена Церква Англії“ признає за основу нікейський символ віри, дозволяючи на його ліберальну інтерпретацію; на чолі тієї Церкви будуть стояти: Загальні Збори, єпархіяльні синоди й рада світських; 3) В дотеперішних Церквах форми культу залишаються ті самі, що були досі, але нова Церква буде поволі прямувати до єдновидности. (Gaz. Kość. [1938], 11).

Англіканське віроісповідання переживає тепер досить поважну внутрішню кризу. Ще 15 років тому покликали компетентні чинники окрему комісію, зложену з 20 чільних англіканських богословів, щоб критично перевірила догматичні основи англіканізму. Недавно появився звіт тієї комісії. Показується, що ті богослови це наскрізь матеріялісти й раціоналісти. Відкидають надхнення св. Письма, вважаючи його за чисто людські книги. Заперечують воскресення тіл, але рішучо приймають розп'яття й воскресення Христа. Архієпископ Йорку, що разом із англіканським примасом покликав до життя цю комісію, не в усім погоджується з думками членів комісії (нпр. Непорочне Зачаття він приймає за історичний факт).

КАНАДА. — 29. Згоріла католицька школа. В м. Сан Гіясинт біля Мотреалю згоріла хлопча школа Пресв. Серця. 20 учнів згинуло в полумю, 25 загинуло, а 22 попарених перевезли до лічниці. Кількох із них умерли.

30. Большевицька преса в Канаді. 1929 р. мали большевики тільки 3 часописи, тепер мають їх аж 18 (з того 10 в Торонто, 5 у Вінніпегу, 3 в Судбурах); щоденників є 2, 4 тижневики, 1 тримісячник. Виходять у всіх головніших мовах Канади; наклад 58 тисяч.

АМЕРИКА. — 31. В ЗДПА є тепер 4 кардиналів - архієпископів, 15 архієпископів і 111 єпископів.

Католики відкрили 10.347 шкіл різних типів. Ходить до них: 2.100.000 дітей, 2.900.000 учнів середніх шкіл, 16.000 питомців, 3.000 кандидатів на вчителів і 100.000 студентів вищих шкіл. Учителів є в тих школах 89.000. — На католицьку віру навернулося м. р. 62.062 особи.

32. — 20 мільйонів дітей не були ще в церкві. 3 промови д-ра Роя Росса, секретаря міжнар. Ради Релігійного (протестанського) виховання, довідуємося, що в ЗДПА на 24 міль. дітей, що мають „релігійне“ виховання, 20 міль. дітей іще ніколи не були в церкві. І саме ті діти є здебільша кандидатами на злочинців. („Укр. Вісти“ [1938], 10).

БОЛЬШЕВІЯ. — 33. Росія в жидівських руках. В уряді совітської Росії є тільки одна пята частина не-жидів. В раді народніх комісарів є оці жиди: Літвінов, Максим Маймсон, Ізраель Якобсон, Камінський, Розенгольц, Аркадій, Павельсон, Любімов, Евстігнесен, Каганович, Мозес Йосефсон, Григорій Нагумсон. Комісарі воєнного промислу це жиди: Рахимович і Мозес Леонсон. Урядниками комісаріятів здебільша жиди. „Батько совітських народів,“ Сталін, має 11 лікарів; між ними є „тільки“ 8 жидів. Але концепцію сіоністичної жидівської держави в Палестині большевицькі жиди завзято поборюють. В Палестині зуміли большевики створити з жидів і арабів комуністичну партію, що допускається терору й саботажів у Палестині, поборюючи Англію й жидів. У самій же большевії завзято поборюють жидівські безбожники хуситів, рабінів і цадиків, перестерігаючи жидівський пролетаріят перед впливом цадиків. Всетаки жиди почуваяться в Росії досить безпечно. Бували випадки, що старі хусити намагалися силою примусити молодих жидів взяти участь у жидівських набоженствах, а коли ті не хотіли їх послухати, убивали їх прилюдно.

34. Большевики в Росії загарбали 673 монастирі. „Безбожник“ (ч. 10.) подає, що від 1917 р. закрили большевики в Росії 673 монастирі. Уряд сконфіскував: 1.655.080 гектарів землі й 4.247.667.520 рублів готівкою. Крім того: 84 фільварки, 436 молочарень, 602 великі обори, 1.112 менших господарств, 311 пасік, 704 приютів і 277 санаторій і лічниць для дітей. 188 монастирських будинків забрав комісаріят війни, а 287 інші комісаріяти. Прочі будинки віддано до вжитку комуністичним організаціям. (Prz. Kat. [1938], 2).

35. Нові податки від святинь. З днем 1. І. 1938 р. підвищили большевики податки за вживання церков на 120 процент. Нпр. за невеличку церковцю в Москві треба буде платити річно аж 24 тис. рублів. Тому знову зачиняють чимало церков тому, що вірні не всіли будуть заплатити таких надмірних податків.

36. — 33.000 релігійних підпольних громад у СРСР. Таке ствердив на одній із останніх нарад безбожницьких союзів жид Яро-

славський. Число тих громад постійно зростає, зокрема в промислових осередках. Тому рішили на нараді видати окремий підручник для безбожницьких агітаторів у накладі 100 тисяч примірників. Та чи це щось допоможе?

На Кавказі більшовики арештували й розстріляли православного митрополита Телетнікова й 100 інших духовних осіб. Крім того засудили на смерть митрополитів: Плотнікова й Теофана за те, що вони „належали“ до тайних протибільшовицьких організацій.

37. — 125 вишколених агітаторів вишле ц. р. центральний союз безбожників до Англії, Франції, Злучених Держав, Швейцарії й Чехословаччини. Всі вони дуже добре говорять мовою тих народів, що серед них будуть „працювати“. (Universe, 11. II. 1938).

SUMMARY. — 1. Statistica Ecclesiae tempore Pontificatus Pii PP. XI. — 2. Civitas Vaticana. — 3. Pontificia Academia Scientiarum Romae. — 4. Numerus ecclesiarum Romae. — 5. Statistica O. F. M. — 6. Bollandistae. — 7. Maxima templa christiana in Europa. — 8. † Carolus H. Rostworowski. — 9. Alumni Seminariorum maiorum in Czechoslovakia. — 10. Statistica confessionum in Romania. — 11. Litterae pastorales Episcopatus Hungariae occasione 900. anniversarii conversionis Hungarorum. — 12. Summus Pontifex de collaboratione catholicorum cum communistis in Gallia. — 13. Institutum Catholicum Parisiis. — 14. Card. Gerlier Praeses Assoc. Advocatorum in Gallia. — 15. Eppus Geonte membrum Academiae Gallicae electus. — 16. † M. J. Lagrange. — 17. Numerus acatholicorum in Gallia. — 18. Regimen Hispaniae catholicae. — 19. Persecutio sacerdotum dioeceseos Malaga a communistis. — 20. Martyrologium eppi Estomageae. — 21. Mendacium communistarum in Hispania. — 23. Commissio „Pro Deo“ in Helvetia. — 24. Progressus catholicismi in Dania. — 25. Scholae catholicae in Batavia. — 26. Catholicismus in Anglia. — 27. Rev. G. P. Bacon Philips „pater pauperum“. — 28. Conamen unionis acatholicarum confessionum in Anglia. — 29. Incendium scholae catholicae prope Montrealim in Canada. — 30. Ephemerides communistarum in Canada. — 31. Vita catholica in USA. — 32. Status miserrimus educationis iuventutis americanae acatholicae (20,000,000 iuvenum ne semel quidem in ecclesia erant). — 33. Russia in manibus Iudaeorum. — 34. „Saecularizatio“ bonorum Ecclesiae. — 35-36. Persecutio fidei. 37. — 125. Novi „apostoli“ communismi brevi tempore e Russia „ad mundum convertendum“ proficiscuntur.

РЕЦЕНЗІЇ — RECENSIONES

ПАПСЬКІ ЕНЦИКЛІКИ

Дві Енцикліки про священство св. Вітців Папи Пія X і Пія XI. Перемишль 1937. Накладом Т-ва »Епархіяльна Поміч«. 15×10 см. Стор. 163+III. Ціна 1 зол.

Предмет обох Енциклік є один і той самий: священник, що покликаний освячувати інших, має бути передовсім сам святий! Та представлення предмету є в них трохи відмінне, але так, що обі Енцикліки гармонійно доповняють себе й пояснюють себе обопільно. Тому треба радіти, що Їх Ексц. Кир Йосафат, крім перекладу неоціненого твору: »Христове Серце й священство«, видав іще й оці дві Енцикліки, що повинні знайтися в руках кожного священника. Надзвичайно важний зміст Енциклік, гарний переклад, догідний формат, виразний і старанний друк на доброму папері й дуже приступна ціна промовляють за тим, щоб справді набути собі цю, таку цінну, книжечку.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

ФІЛЬСОФІЯ

R. Jolivet: **Cours de Philosophie**. Paris, E. Vitte, 1937. 8°, стор. 400. Ціна опр. 30 фр. фр.

Неосхолястичний рух у Франції по війні дуже розвинувся. Свідчать про це наглядно численні періодики й обширна література з прерізних ділянок католицької філософії. Тим рухом кермують визначні одиниці на чолі зі славним філософом-конвертитом Maritain-ом та успішно реалізують ідею великого Папи Льва XIII: »відродити католицьку філософію«. До чільних представників неотомізму належить м. і. також R. Jolivet, автор замітних філософічних праць; за деякі з них дістав він навіть нагороду від французької Академії Наук.

В оцій книжці подає цей Автор повний курс філософії, що має одночасно служити за підручник для студентів. Твір написав справді вдатно. Маємо тут повні опрацьовану: логіку формальну й матеріальну, метафізику загальну й спеціальну (тобто: космологію, психологію й теодіцею), вкінці естетику й етику.

До кращих частин належить методологія в логіці, ціла психологія та соціологія. В психології освітлює Автор влучно багато питань із експериментальної психології. Знаменито погоджує здобутки новітньої фізики та інших природничих наук із твердженнями томізму, що його завзято боронить навіть у спірних питаннях.

Беручи книжку до рук просто не хотілося вірити, щоб у таких вузьких рамках (400 сторін) можна було помістити такий обемистий матеріал.

Багато місця заощадив Автор через те, що не оброблював поодиноких питань у традиційній методі тез (status quaestionis, argumentatio, difficultates). Залишаючи на боці дидактичні рації pro і contra що до тієї методи, завважу тільки те, що книжку читається так мило й цікаво, що забувається, що це тільки шкільний підручник. Автор не пропустив ніякого важнішого питання. Що більше: Він порушив і деякі нові цікаві питання, що про них не згадують навіть дуже обширні шкільні підручники (нпр. характерологія, педагогія схильностей і пристрастей, тощо). Кожне питання оброб-

ляє основно, коротко, ясно. Маловартні подробиці пропускає й тому мусів відпасти весь той зайвий баласт, що вже давно повинен був знайтися в історичнім архіві філософії, а не фігурувати в шкільних підручниках!

Зважаючи на ті визначні прикмети, книжка ця знайде, без сумніву, належне собі місце в скарбниці католицької філософічної літератури.

Вкінці одне тільки треба завважити. Автор відступив від традиційного порядку предметів, а саме помістив онтологію між психологією й теодицеєю мотивуючи це вимогами дидактики. Можна б однак дати знак запитання, чи такий порядок предметів ліпше відповідає дидактичним вимогам. Певне тільки те, що цей порядок псує логічну одність твору. Також не на своєму місці поміщена розправа: «Критика пізнання» (хоч сама в собі добре оброблена), як введення (introduction) до метафізики. Треба було заховати радше традиційний логічний порядок і помістити це питання в логіці.

о. П. Миськів ЧСВВ.

Ks. Dr. Józef Pastuszka: **Filozofja współczesna**, T. I. Warszawa, Gebethner i Wolf 1934. 24×17 см. Стор, 167. Ціна 7-50 зол.

Автор, ще як доцент варшавського університету (тепер проф. Кат. Унів. в Люблині), відомий зі своїх поважних філософічних творів, вчинив оцією своєю працею неоцінену прислугу всім тим, що бажають зорієнтуватися серед хаосу філософічної думки теперішніх часів. Хоч філософічне обличчя людського духа в жаднім віці не було одновидне, всетаки ніколи не було ще такої плутанини на полі філософії, як саме за останніх тридцять літ. Слушно називають наш двадцятий вік «віком анархії філософічних системів». Автор забрався до дуже трудної праці, а саме: прослідити ті нетри прерізних, нераз діаметрально противних собі філософічних системів, щоб дати читачам, як це сам у вступі підкреслює, «синтезу найважливіших напрямків філософічної думки, що рішила про духове обличчя сучасности». Це завдання як із одного боку дуже корисне й важне, так із другого ще більше трудне.

В шістьох розділах аналізує Автор шість найважливіших сучасних філософічних напрямків: 1) Психологію Freud'a; 2) Філософію Ніцше, де цікаво вказує, що ідеологія сучасного італійського фашизму й гітлерівського нац.-соціалізму в основних точках спирається саме на філософію Ніцше; 3) Напрямки матеріялістичні. В цім розділі (що з попереднім належить до найкращих) навізуючи до матеріялізму XIX віку (Moleschott, Vogt, Büchner, Haesckel), освітлює його сучасні форми, як: енергетизм Ostwald'a, сензуалістичний матеріялізм О. Franck'a, два психологічні напрямки: рефлексіологію Бехтерева й «бегавіоризм» J. B. Watson'a, далі психологічний натуралізм Ribot'a, Binet'a, Le Dantec'a, Н. Piéron'a, вкінці основно розбирає большевицький матеріялізм із творів його теоретиків: Леніна, Плеханова, Бухаріна; 4) Філософію Bergson'a; 5) Ірраціоналізм онтологічний і поетичний; 6) Філософію чину, де розбирає прагматизм американсько-англійський (James, Dewey, Schiller, Le Roy і і.) та німецький активізм Spengler'a й Eucken'a.

У представленні й критиці вище згаданих системів показався Автор мистцем у тій, справді найтруднішій ділянці наукової праці. В кожному розділі подає найперше аналізу науки даного філософа представляючи її в правдивому світлі з його власних творів, а потім подає критичні завваги з католицького становища. З одної сторони вказує Він на додатні моменти, що вплинули на поширення даної науки, а з другої знову сторони відкриває ті темні сторони блуду, що лягли в основу того ж систему, через

що він згори засуджений на упадок. При цій філософічній операції дуже вміло, прецизійно й ясно унаглядноє укритий блуд, не вживаючи однак притім ніяких особистих інвекцій. Читач наглядно відчуває, що Автор пишучи цей твір, мав тільки одну мету: »ut veritas pateat«. І це справді вповні досягнув. Тимто можна щиро погратувувати Йому, що так вдатно вивязався з цієї, такої трудної праці.

Всі ті, що бажають пізнати сучасну, наскрізь парадоксальну духову ситуацію, мусять сягнути до її правдивих джерел, звідкіля вона випливає — до сучасних нам філософічних напрямків, що то завжди формують духове обличчя життя. Для цих оця книжка буде найкращим провідником, що якнай докладніше поінформує їх про укриті небезпеки та вкаже на одинокі правдивий шлях католицької філософії.

о. П. Миськів ЧСВВ.

Петро Чаадаєв: Філософічні листи до пані ^{***}. Переклали Степан Годований і [Д-р] Осип Назарук. Львів 1937. Накладом УКО (Відбитка з »Нової Зорі«) 18×13 см. Стор. 76. Ціна 50 сот.

Чаадаєв († 1856) це, поруч Соловйова, найглибший філософ, що його видав російський нарід. В оцих листах переводить він гостру критику духового життя російської суспільности, що далеке від життя культурної Європи та вказує майже виразно, що врятувати Росію зможе тільки католицька культура. Тому ці листи читається з великим зацікавленням. На окрему згадку заслуговує підхід до справи, що її Чаадаєв порушує в своїх листах. Годі, щоправда, погодитися з ним щодо оцінки Епікура, Аристотеля, Магомеда, Гомера (стор. 45), але цілість заслуговує на те, щоб із нею основно познайомитися й тим самим виробити собі критичне поняття про ролю східньої Словянщини в духовому житті світу в минулому та вчинити відповідні висновки на майбутнє.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

СВ. ПИСЬМО

Praelectiones biblicae ad usum scholarum a † R. P. Hadriano Simón, CSSR., incoepatae. Vetus Testamentum. Liber alter. **De Libris didacticis V. T.** auctore R. P. Ioh. Prado, CSSR., P. I. B. ex alumno. Taurini, Marietti (via Legnano, 23, Torino (118)) 1937. 23 × 15 см. Стор. XV + 275. Ціна 20 лір.

Всі критики загально признають, що підручник до студій св. Письма о. Прадо належить до найкращих у католицькій літературі. Цілий твір складається з 7 томів: загальне введення (1), Новий Завіт (2-3), Старий Завіт (4-5), греко-лат. синопса й біблійна богословія (6-7 том іще не вийшов із друку). В цьому томі обговорює Автор у хронологічному порядку дидактичні книги Ст. З. дуже докладно й притім по можності коротко. Крім введення подає дуже багато ексегетичних пояснень (23 псалми, Пісня пісень, вибрані місця з інших книг). Книжка видана дуже дбайливо, на доброму папері й читким друком. Дуже багата є бібліографія до всіх дидактичних книг загально й до кожної книги зокрема. Цю, таку вартісну й притім дешеву книжку повинен купити собі кожний священик. А для тих, що зокрема займаються св. Письмом, вона просто конечна.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

ПРАВО

Ks. Dr. T. Bensch: **Kształtowanie się poglądów na stosunek prawa naturalnego do pozytywnego** (Odbitka z miesięcznika »Prąd«). Lublin 1938. 23 × 15.5 см. Стор. 28.

В оцій коротенькій розправі подає Автор історію відносин природного права до права позитивного в творах філософів і правників від найдавніших часів аж до теперішніх. Спочатку мали ті оба права однакову вартість в очах людей, що старалися їх обопільно злучити в одну гармонійну цілість. Опісля, під впливом раціоналізму XVII і XVIII вв., правники й філософи почали «вертати до природи» підкопуючи значіння позитивного права, щоб вкінці, за наших часів, одинокі значіння приписувати тільки позитивному праву — не зважаючи на норми природного права! Автор виказує, що природне право є основою та джерелом позитивного права, тобто, що позитивне право, яке не бере під увагу природного права, не заслуговує на назву права. Предмет належно оброблений, цікаво й ясно представлений та поданий у католицькому дусі.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

ПАСТОРАЛЬНА

Ks. Dr. Wiktor Filip Potempa: **Więcej psychologii w duszpa-sterstwie czyli teologia pasterska w świetle psychologii.** Włocławek 1938. Nakładem autora. 24·2 × 16·7 Стор. 467.

Метою цієї книжки було «вказати, як через зважання на психологічні права можна приспособити теперішню людину на прийняття наприродної ласки». Твір складається з двох частин. Першу частину називає Автор «душпастирською методологією» (стор. 258). «Душпастирська аналітика» — це виклад розумової й досвідної психології з частими практичними пристосуваннями й дигресіями. В таких розділах як нпр. про пізнання, асоціацію ідей, уяву й т. п. зустрічаються наскрізь нові та оригінальні думки. Але є в них (на щастя їх не багато) й місця, що дискредитують наукову повагу твору («Флегматик — грубошкурый і отяжілий» — стор. 110); характеристика націй (на 170 стор.) занадто спрощена; думки: що є поза світом, що чинив Бог перед сотворенням світу, класифікує Автор як психологічні (стор. 244).

В другій частині Автор учить керівництва душами. Зриває Він із загальним, старим душпастирюванням. Авторів ідеал душпастиря: Добрий Пастир. Тільки євангельська метода Христа: індивідуальне душпастирювання, сперте на глибокім знанню людської душі й її немочей, і то кожної душі зокрема, може бути тепер одинокі успішна. Коли в першій частині Автор у традиційнім викладі психології кидав тільки в ряди годи якусь нову думку, то в другій половині твору вони майже безвиводні. Заторкнуті тут найактуальніші питання, часто ніде ще непорушувані, як нпр.: *frigiditas* у подружжі (363 стор.), питання втрати віри в церковній прислугі: дяка й паламаря (208 стор.), співпраця священика з сучасним учительством (397 стор.), священик і безробітні (319 стор.) і т. д. Річ ясна, це ще далеко не все; згадані справи це тільки поодинокі дерева в густім лісі питань душпастирської богословії. Правда, є й менш удатні сторінки. Помисл табелі душпастирських оплат не дуже щасливий (тимбільше, що в ній сильна звичкова тенденція (383 стор.). Деінде Автор радить священикові оглянутися в теперішніх часах іде й за побічними джерелами приходів (198 стор). Тим то вже питомцеві каже займатися в часі ферій «пасічництвом, годівлею канарків, чи якимсь іншим практичним заняттям». «Треба числитися з тим, що священик на парохії не буде мати в майбутнім достаточного удержання» (366 стор.). Таке становище мабуть серед католицьких богословів відокремлене. Твердження «що більше люд співатиме, то вірніше

стоятиме: «при вірі» (311 стор.) за сміле й без рації. Пильно призбирані витяги з Фройда, Адлера, Ліндворського напевно ніяково чуються в сусідстві цитатів із АВС і з Mał'ogo Dziennik'a («Czy mięso wzmacnia» — 87 стор.). Про ці недомогання згадуємо не «сум іра», а просто тільки тому, щоб Автор у другім виданні їх посправляв. Бо книжка о. Др. Потемпи має в кінцевім своїм білянсі таку більш менш вагу, як підручна енциклопедія пасторальної богословії. Кажемо: більш менш, бо не знати, чи більш, чи менш. Твір читається надзвичайно приємно й це читання схоже на гостину на хуторці, де підтоптаний літами парох розповідає за чаєм про свій життєвий досвід, про людину й про людей. Коли ж раптом у розмові впадуть такі слова як: «Римська Курія хоче ім (= православним) це (= перекхід на католицизм) улегшити, залишаючи ім словянську літургію, а попам жінки» (174 стор), а трохи далі: «уряд для т. зв. національних меншин чинить радше за багато, ніж за мало» (175 стор.), то матимете вражіння, що ваш розмовник скрегоче зубами, а йому в дійсності попав тільки камінець з чаєм між зуби! Книжка заслуговує на те, щоб із нею познайомився кожний душпастир.

о. П. К.

АСКЕТИКА

Аскетична Бібліотека Видавництва ОО. Василян в Ужгороді:

Книга I. **Спосіб розважання.** З італійського переклав о. М. Н. ЧСВВ. 16 × 11,5 см. Стор. 78. Ціна 3 Кч.

Книга II. **Наслідування Марії.** Переклав М. Н. ЧСВВ. 16 × 12 см. Стор. 128. Ціна 3,50 Кч.

Книга III. П. Котел Т. І.: **Катехизм обітів.** На українську мову переклав о. Гліб Кинах ЧСВВ. 16 × 12 см. Стор. 100. Ціна 3,50 Кч.

Книга IV. А. Родрігез Т. І. **Про молитву.** З твору «Про поступ у совершенстві». Переклав і до потреб монахів свого Чина приноровив о. П[етро] К[отович] ЧСВВ. 16 × 12 см. Стор. 152. Ціна 5 Кч.

Книга V. **Душі з чистилища.** За Шоефльом і іншими зладив В. С. 15 × 11,5 см. Стор. 144.

Від кількох років почала виходити в Ужгороді дуже вартісна «Аскетична Бібліотека», призначена передовсім для монахів і священників, що бажають вести справді побожне життя. Але й для світських католиків є вона не менше корисна й придатна, тимбільше, що всі вище згадані книжечки написані дуже приступно.

1. Чимало побожних осіб, що бажає, крім звичайної, устної молитви, відбувати теж і умову молитву, скаржиться нераз, що не має з чого навчитися умові молитви. Саме в «Способі розважання» подана дуже докладно, приступно й легко метода розважання в усіх його подробицях. Подібної книжечки досі ще не було в українській мові. Тому треба радіти, що ця прогалина вже заповнена й то в належний спосіб. Книжечка повинна знайти в руках усіх священників, питомців, монахів, монахинь і інших осіб, що хочуть належно відбувати розважання.

2. «Наслідування Марії» дуже подібне до «Наслідування Христа» Томи з Кемпіс і є коротеньким провідником на дорозі духовного життя, що захооче до вправи в чеснотах. Аскетична вартість твору є дуже висока! Для прикладу наводимо оці два вискази: «Не зазнаєш справжнього щастя, коли схочеш поступати по своїй уподобі... Горе тобі, якщо смерть не постигне тебе в доброму стані. Щасливий ти, якщо застане тебе в стані Божої ласки».

3. Справа монаших обітів це дуже важна річ не тільки для монахів,

але й для всіх, що бажають вступити до монастиря, як також для душпастирів і зокрема для сповідників. Докладні відповіді знайдуть усі зацікавлені особи в основнім «Катехизмі обітів» о. Cotel'a в перекладі о. Г. Киша ЧСВВ.

4. Дуже мало є в католицькій літературі аскетичних творів, що дорівнювали б творіві о. А. Родрігеза: «Про поступ у совершенстві». Зокрема дуже вартісна й дуже практична є його розправа про молитву. Тому хто хоче справді пізнати яку високу вартість має молитва та як відбувати її з хісном, повинен конечно прочитати уважно його твір про молитву.

5. Книжечка «Душі з чистилища» складається з 2 частей: 1) наука Церкви про чистилище; 2) появи душ із чистилища. Книжечка надзвичайно корисна й цікава, що залишає в читача незатерте вражіння й ясно ставить перед очі нещастя гріха в його наслідках. Книжечка повинна знайти в руках кожного віруючого католика, не згадуючи вже про священників і монахів. При другому виданні треба конечно справити розділ: «Що це чистилище?», бо в першому є деякі недокладности в богословських дефініціях і термінах.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Єпископ Р. Челлонер: **Розважування над правдами й обов'язками християнства** на місяць лютий. Львів (без дати). Бібліотека УКО. (Відбитка з „Нової Зорі“). 18×12·8 см. Стор. 68.

В книжечці є 24 розважань про гріх і про покуту. Дуже придасться для священників і вірних у часі реколекцій. Для проповідників є там готові теми до проповідей, для катихитів нариси добре оброблених ексорт. Книжечку гарячо всім поручаємо.

о. І. Л. ЧСВВ.

ЛІТУРГІКА

D. Philippus Oppenheim OSB.: **Introductio in literaturam liturgicam**. Conspectus historicus literaturae. Taurini-Romae, Marietti, 1937. 20×13·5 см. Стор. 103+(1). Ціна 8 лір.

Недавно заповіло Видавництво Марієтті, що приступає до видання твору о. Оппенгайма: *Institutiones systematico-historicae in Sacram Liturgiam* у 35 томах. Оце введення це перший том вище згаданого твору. Автор не обмежується на самим тільки вичисленню творів, але представляє їхню вартість на тлі історії, почавши від апостольських часів аж до нашої доби. Новішу літературу подає відповідно до різних країв і літургічних осередків. На цей твір звертаємо увагу наших священників і зокрема літургістів (передплатники цілого твору дістають 20% знижки). Дуже велика шкода, що Автор не подав новішої літургічної літератури в Східній Церкві, бо через те його твір міг би справді мати неоцінену вартість. Нетерпеливо очікуємо появи дальших томів.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

ПЕДАГОГІКА

Ks. Feliks Bodzianowski: **Pełnia życia**. Młodym Polkom i ich wychowawcom ku rozwadze. Wydanie drugie rozszerzone. Poznań 1938. Nakładem Księgarni katolickiej. 20·5 × 14·5 см. Стор. VIII + 356. Ціна 5 зол.

Книжка складається з 3 частей: життя, журби й радости; полові й матримоніальні питання; до висот досконалости й чесноти. Автор, надзвичайний знавець людського життя й зокрема психіки молодих дівчат, обговорює в 52 розділах своєї книжки найважливіші актуальні питання про напрям життя жіночої молоді. Книжка дуже приступно написана, дуже цікава

й відзначається глибоким змістом. Стиль гарний, слова добірні. Тому повинна знайтися в руках кожного виховника молоді й зокрема в руках кожного душпастиря, не кажучи вже про дівчат, що для них вона передовсім призначена. Цей твір гаряче поручаємо всім, що їм дорога наша молодь і майбутність нашого народу.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Chanoine Henri Pradel: **L'éducation de la politesse.** Paris, Tequi, 1937. 18·5 × 12 см. Стор. 148. Ціна 7·50 фр. фр.

Між теперішньою молоддю починає проявлятися щораз то більший брак товариської чемности — навіть у Франції, що довгі віки служила за взір товариських форм чемности. В оцім творі стверджує Автор, директор середньої школи, стан кризи чемности й подає різні її причини, щоб (у 2 частині) вказати на відповідні орудники до привернення пошани чемности (як природні, так і надприродні). Зокрема підкреслює Автор, щоб ставити молоді за взір Христа Спасителя — цей недосяжний приклад чемности. Виховники знайдуть у тій книжці дуже цінну поміч у своїй трудній праці над вихованням молодечих душ.

о. І. Л. ЧСВВ.

ПРОПОВІДНИЦТВО

Ks. Feliks Bodzianowski: **Ludzkość na rozdrożach.** Przemówienia oparte na ecyklikach społecznych: »Rerum Novarum«, »Quadragesimo anno« i »Divini Redemptoris«. Poznań 1938. Nakładem Księgarni Katolickiej (ul. Podgórna 10a). 20·5 × 14·5 см. Стор. 346. Ціна 6 зол.

Беремо до рук цю книжку й справді не можемо налюбуватися її змістом. Мимохить насувається питання: »Коли в нашій католицькій літературі появиться такий вартісний і такий актуальний твір, як оцеї?«. Подібно, як ціле людство, так і наш нарід, і то зокрема, знайшовся не так на розстайних шляхах, як радше над бездонною пропастью. А довів його до цього передовсім комунізм. Рятунок із цієї пропасти й горя подають нам суспільні Енцикліки св. Вітців, що їх Автор спопуляризував у своїх 36 промовах і проповіді на свято Христа-Царя. Книжка стане в дуже великій пригоді для кожного проповідника, промовця, прелегента про Кат. Акцію, як також придасться для кожної освіченої людини, що цікавиться суспільними питаннями.

о. Ісидор Луб ЧСВВ.

Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J.: **Kazania pasyjne** 2 serje z dodatkiem 2 kazań na dzień Zmartwychwstania Pańskiego i Poniedziałek Wielkoposny. Kraków (Kopernika 26) 1938. 21·2 × 12 см. Стор. 176. Ціна: брош. 3·50 зол., опр. 4·50 зол.

Проповіді о. Квятковського дуже солідні, льогічно уложені, оперті на глибоким знанню св. Письма. Мова поважна, спокійна, переконуюча. Річеві науки переплетені висловами співтерпіння й гарячої любови до Спасителя. Зокрема дуже гарно оброблені ті проповіді, що в них Автор пригадується над 7 словами Христа на хресті. Книжка повинна знайтися в руках кожного священика.

о. Й. Л. ЧСВВ.

Список книжок і журналів, надісланих до Редакції, появиться в наступному числі.

Elenchus librorum et periodicorum apparebit in proximo fasciculo.

о. Йоан Лікі ЧСВВ.
Joannes Liki OSBM

Завдання Католицької Акції De Actionis Catholicae scopo

Католицька Акція це, як відомо, апостольство світських людей, під проводом церковної Єпархії, над поширенням Христового Царства на землі.

Думку запросити світських людей до співпраці з духовенством над поширенням Божого Царства на землі піддав уже Папа Пій X у своїй Енцикліці „*Il fermo proposito*“ 1905 р. Церква, по Його словах, повинна вживати всіх засобів, що підпомагають Її працю над спасенням людських душ, і зокрема там, де ті душі найбільше загрожені. А як відомо, є такі люди й такі місця, що до них не має доступу священник, зате можуть там свobodно входити світські католики. І саме до тих світських католиків звертається Церква з покликом, щоб вони помагали Їй у поширенню Христового Царства. Бо треба знати, що й світські католики приймивши св. Тайну Миропозання, одержали ласку св. Духа на те, щоб бути борцями за Христа й за Його Царство й тим самим приймали подекуди обов'язок бути Христовими апостолами, „царським священством“ (І Петра 2, 9). Тому коли св. Церква кличе тепер усіх своїй дітей до апостольського діла, а не самих тільки єпископів і священників, то Вона не вводить ніякої поважнішої новости, тільки посилає до праці також і тих, що досі, з різних причин, не брали в ній належної участі.

Бо, правду кажучи, світські апостоли були вже за часів Христа та в перших віках Його Церкви. За часів Христа, крім Апостолів, чимало інших, світських людей (зокрема жінок) ходило за Христом і вони помагали Христові та Його Апостолам поширювати Боже Царство на землі. Славний Оріген (що жив, як відомо, в III. в.) ось так описує апостольську діяльність вірних: „Християни жертвують усе, що можуть, щоб тільки поширити віру по всьому світі. Тимто деякі уважають собі за обов'язок життя ходити не тільки від міста до міста, але навіть від сільця до сільця, щоб так придбати нові душі для Господа“.

Отже думка поширювати Христову віру при допомозі світських людей зовсім не є нова. Нова є тільки форма, рямці, що їх хоче Церква надати апостольській праці вірних. А саме

католицька Церква хоче всіх світських апостолів у кожній єпархії зорганізувати й сцентралізувати та віддати під провід єпископа.

Тут може хтось сказати: „Пощо світських людей запрягати до апостольської праці? Чи ця їхня праця аж так дуже потрібна?“ — На це відповідаємо, що коли Церква потребувала співпраці вірних колись, то тимбільше потребує її тепер. Та щоб цю справжню потребу можна належно зрозуміти, пригляньмося життю теперішнього світу.

Не хочемо на цьому місці перебільшувати теперішніх небезпек, що загрожують католицькій вірі, ані теж описувати моральної нужди наших днів — тому, що кожний вік має свої небезпеки що до віри й моралі й тому кожна людина в усіх часах може сказати, що час, в якому вона живе, є дуже непригожий та що подібного йому ще досі не було. Це річ зовсім природна, бо людина не бачить того, що наступить колись, а про те, що діялось у минулому, вона призабула й тому минулих подій не відчуває вже так, як відчували їх сучасники тих подій. Отже тільки сучасність найбільше болить людину. Але щоб сучасне горе й нужда не стали ще гірші, то нашим святим обов'язком є працювати над тим, щоб до цього не допустити.

I. Світогляд теперішніх „культурних людей“.

Перше лихо, що під цю пору найбільше загрожує людству — це безбожність. Віра й любов тепер змаліли так, що пригадуються нам слова Христа: „Коли Син чоловічий прийде, чи знайде віру на землі?“ (Лк 18, 8), бо „через намножену беззаконність прохолоне любов багатьох“ (Мт 24, 12)!... Де нема віри, там нема теж і любови. Обі ці чесноти йдуть завжди разом. Де нема віри, там царює беззаконність. Та найгірше в теперішніх часах те, що безвірство й беззаконність злучились разом на те, щоб виповісти завзяту війну св. вірі й католицькій Церкві. Вільнодумці на своїм конгресі в Празі 1936 р. виразно заповіли, що будуть вести завзяту боротьбу проти віри й зокрема проти кат. Церкви. Вони вже не лякаються Бога — і тимменше людей; їхня ціль є одна: знищити й погасити в людських серцях віру в Бога.

Новітнє безвірство не хоче вже бездільно сидіти в кабінеті збаламученого філософа та не вдовольняється вже тим, що має за собою деякі одиниці. Воно нахабно виходить на вулицю й з усіх сил намагається відірвати від Бога й від Христа якнайбільше душ. За доказ цього можуть послужити передовсім:

Росія, Іспанія, Мехіко, Німеччина. Те саме діється в Франції та в інших державах, де тільки тайна організація масонів, або соціалістична, чи просто комуністична струя захоплює людей. Між ними є, щоправда, деколи непроходима пропасть (нпр. між комуністами й німецькими гітлерівцями), але всетаки одне їх лучить: ненависть до Бога й до св. віри! Як скрайній інтернаціоналізм, так теж і скрайній націоналізм учинив собі бога з людини, тобто місце Бога займає в них людина. Для комуністів кожна людина є „богом“, для скрайніх націоналістів тільки своя, своєї раси. А оба ці напрями походять від одної й тієї самої праматері: від ідеалістичної філософії.

Батьком ідеалістичної філософії є *Кант*. Він надав їй відповідну форму й поширив її в світі.

На вплив філософії Канта не треба було довго чекати. Ще за його життя той вплив проявився в часі французької революції. Учень Канта, Штегеман, оповідає про свого вчителя, що він дуже цікавився подіями французької революції. Коли довідався з часописів, що в Франції повстала народня республіка, то з радости аж заплакав і сказав: „Нині отпускаєши раба твого, Владико, по глаголу твоєму со миром, бо мої очі побачили ті спасенні дні“¹. Найбільші уми ХІХ в. приписували словам Канта всесвітнє значіння. Шіллер висказується про це ось так: „Глибокі засади ідеалістичної філософії залишаться на завжди, як вірні вартости. І тому людина може величатися тим, що жила саме в тому часі“². З кінцем того ж віку писав Павльзен про значіння філософії Канта таке: „Кант привернув людському умові відповідне призначення його істоти й належне місце в світі. Він віддав честь творчій силі людського ума, бо суть людського ума це свобода“³.

А в дійсності що учинив Кант? -- З того, що було досі святе й ненарушиме — з ідеї Бога — він учинив миляну баньку. Бо коли ми, згідно з його філософією, не можемо пізнати Бога й коли поняття Бога це тільки витвір людського ума, то з того зовсім послідовно виходить, що також релігія й моральні закони не мають ніякого значіння, бо не мають ніяких основ. А коли нема моральних законів, то годі говорити про належно упорядковане суспільне життя. Коли Бог це витвір людського ума, тоді людський ум це щось найвище. Отже існує тільки людина, тобто: матерія й туземне життя. Тим самим поняття:

¹ H. Hethner, Literaturgeschichte des 18. Jahrh. III⁴, 3, 2 (1894), 38.

² Brief an W. von Humboldt. 1805.

³ Immanuel Kant (1898), 386.

Євангелії, Церкви, св. Тайн, молитви це найбільша глупота, що від неї треба звільнити людину, зокрема культурну людину ХХ віку — не зважаючи на те, чи те звільнення відбудеться за згодою людей, чи може насильно.

На думку Канта ідея Бога є без змісту: „Ця ідея повсталала цілковито в нашому умі. Ми самі створили її. І так вона не стоїть перед нами, як означена істота, що супроти неї ми були б зобов'язані (= мали б якісь обов'язки), бо інакше Його існування мусіло б бути доказане або через досвід, або через об'явлення“.¹ Тому релігія на думку Канта це обов'язок людини супроти себе самої. Коли ж ідея Бога є пуста, тоді молитва, як орудник богочитання й ласки „це забобонна дурнота“². Отже й людську волю не можуть вязати ніякі моральні закони. Дальше каже Кант, що автономія волі це одинока засада кожного морального закону й відповідних йому обов'язків. А гетерономія (інша воля) не тільки, що не родить ніякого обов'язку, але ще й противиться моральности волі³. Один із вірних учнів Канта пояснює ці слова ось так: „В моральному світі особа повинна бути не тільки членом, але й головою. Членом морального світу є тоді, коли виконує його закони, а головою тоді, коли творить його закони“⁴. Отже кантівська людина не буде молитися: „Да будет воля Твоя“!

Коли ж людина так легко може звільнити себе від основи всякого закону й зокрема від закону морального життя, то ще легше може звільнити себе від усякого людського авторитету. „Нема й не може бути на землі — каже Павльзен — непомильного людського авторитету, бо це означало б зректись вживання людського ума й совісті“⁵. Інший, теж славний філософ, *Гартман*, каже: „Що до авторитету, то автономія означає не що інше, як те, що я сам є безапеляційним суддею в моральних справах. Бог, що в початках говорив до своїх дітей з огнистих хмар, спустився тепер вділ до наших грудей і звідсіля говорить, як наше „Я“ — як моральна автономія. Тепер можемо сказати: *Diis extinctis, successit humanitas!* Отже Господа Бога треба усунути; та вперед треба усунути його з наукового світу“⁶.

¹ Metaphysik der Sitten II, 18. Beschluss.

² Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft. 4. Stück, 2-4 allg. Anmerkung.

³ Kritik der praktischen Vernunft. Elementarlehre I, 1, 4. Lehrsatz.

⁴ Kuno Fischer, Geschichte der neueren Philosophie IV² (1869), 114.

⁵ Die deutschen Universitäten u. das Universitätsstudium, 51-53.

⁶ Phaenomenologie des sittlichen Bewusstseins (1879), 98.

Славний американський філософ *Джемс* говорить так: „Деякі представники науки ще можуть почитати Бога в прихватному житті, але вже минули ті часи, коли то небеса для науки „оповідали Божу славу й показували твори Його рук“¹. *Чемберлен* каже так: „Найперша річ це свобода: узнати людську велич без стриму... Це найбільше щастя, як каже Гете, відзискали гуманісти, а ми повинні берегти його всіма силами. Коли ж хтось схотів би забрати нам це щастя, то хоч би він і з неба прийшов, то він наш смертельний ворог“².

З тих слів проявляється людська гордість. Як бачимо, прихильники фальшивої ідеалістичної філософії не залишили з Євангелії Ісуса Христа як саме тільки пусте ім'я. Ці філософи найперше сказали, що Господь Бог не може вмішуватися до людського життя та взагалі до справ цього світу. Опісля заперечили божество Христа, а вкінці навіть Його існування на землі. Спочатку вони признавали, щоправда, що Христос був ідеальною людиною. Та потім *Штраус*³ — хоч боязливо — почав твердити, що Христос заслуговує на назву фантаста, бо обіцяв по смерті вернути між людей так, як іще ніхто з людей не вернув до життя. *Де Люстен*⁴ називає Христа умово недужим, *Рамусен* епілептиком. Навіть *Юліхер*⁵, що досить чесно займався Особою Христа, теж називає Його фантастом.

Й. Донат роздумуючи над здобутками модерного критицизму, висказується про нього ось так: „Отже з надприродного сталася глупота“⁶! Ісус Христос, що за визнання Його Божества безконечне число мучеників перенесло люту смерть, стоїть тепер перед судом фальшивої науки в одежі божевільного, яку приказав наложити на нього Ірод. Між новітніми всезнайками-недовірками знайшлися й такі, що вчинили з Христа мітольогічну статтю. Деякі, навіть поважні, як здавалось би, професори пригадувались над тим, як представлялось би християнство без Христа й деякі з них, як нпр. проф. Шмідт (1923 р.) дійшли до висновку, що можна б зрезигнувати з Христа без будь якої шкоди для релігії. „Мої внутрішні релігійні вартости не потерпіли б — каже той же професор — ніякої шкоди, коли б я переконався, що Христа не було зовсім... Що до моєї

¹ James, Religiöse Erfahrung in ihrer Mannigfaltigkeit.

² H. St. Chamberlain, Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts, стор. 930.

³ Leben Jesu für das deutsche Volk bearbeitet (1864), 236.

⁴ Jesus Christus vom Standpunkte des Psychiaters (1605).

⁵ Jülicher, Die Gleichnissreden Jesu (1899), II, 87.

⁶ Die Freiheit der Wissenschaft², 350.

внутрішньої побожності, то я не відчуваю потреби бачити в Ісусі досконалий взір. Я зовсім не занепокоївсь би, коли б знайшов когось іншого, що був би досконаліший від Ісуса, що подекуди є правдиве“.

Так обдерли новітні філософи християнську релігію з усього, що надприродне й дійшли до формального безбожництва. Послухаймо, що каже *Буссет*: „Це ніщо інше, як сильна еволюція християнської релігії. Поняття Відкуплення, Божества Ісуса Христа, наука про Пресв. Трійцю, поняття про: задосить-учинення, жертви, чуда й об'явлення — все те захопила струя еволюції. А що нам залишилось? — З тривогою можемо сказати, що залишилась руїна. Та з потіхою завважили ми в критиці, що те, що нам залишилось, це проста євангелія Ісуса. — А що є в тій простій євангелії? Всього не можемо, річ ясна, переписати, бо мусимо відрізнити внутрішнє від зовнішнього. Зовнішнє є: страшний суд, ангели, чуда, надхнення св. Письма та всякі інші надприродні речі. Те все мусимо залишити на боці. Але й того, що є найбільш внутрішнє, теж не можемо переписати; тому мусимо його перекласти, чи переповісти. І що ж це є та як представляється це переповідження? Є це віра в особового небесного Вітця. Того сильно придержуймося, але все-таки цю віру в Бога мусимо перенести в круг нашого модерного пізнання. А що тут буде Богом? Не буде для нас Богом той Отець понад зорями. Бог це той безмірний, всемогучий, що існує в безкрайньому світі зір, в безконечності часу й простору, що є в найменших і в найбільших річах. Бог є той, що його одежею є залізні закони природи“. Отже християнство зійшло аж до безбожного монізму!

Сам *Ніцше* подає тільки останню консеквенцію того модерного світогляду, коли говорить: „Бог уже вмер!... Ви, вищі люди, Бог був найбільшою вашою небезпекою! Отже так говорить Заратустра: Від тоді, коли він у гробі, Ви знову воскресли. Тепер зійде на вас велике полудне. Аж тепер буде вища людина — Господь! Наперед, вгору, Ви, вищі люди! Аж тепер починається будучність людини. Бог уже мертвий! Хочемо, щоб жила надлюдина“¹.

Вільнодумці мають дві великі організації: масонерію й соціалізм (скрайній його напрям це більшовизм). Обі ці організації є смертельними ворогами Христа й католицької Церкви. Один масонський часопис із 1845 р. написав таке: „Чому ми не вимовляємо імени Ісуса Христа в наших цере-

¹ Also sprach Zarathustra. WW. VI, 418.

моніях? Чому не рахуємо часу від різдва Ісуса Христа? — Тому, що християнство й масонство обопільно виключають себе. Християнського масонства не може бути так, як не може бути квадратного кола“. — 1883 р. тов. *Шульц* сказав до німецького цісаря таке: „Ваша Величність нехай не думає, що масонство це християнська інституція. Св. Письмо, що лежить на наших престолах, має таке саме значіння, як твори Плятона, або Аль Коран“. — 1902 р. сенатор *Дельпеш*, майстер Великого Сходу, сказав до своїх приятелів оці слова: „Побіда галилейця тривала 2.000 літ, а тепер прийшла черга, щоб він умер. Тайний голос Юліяна Відступника, що пророкував смерть божка Пана, сьогодні пророкує смерть того ошуканця бога, що обіцяв мир і правду тим, що вірять у нього. Масони заявляють із вдовіллям, що вони мають велику заслугу в знищенню фальшивих пророків. Вони уважають себе за лицарів свободи й поступу та в імені цієї свободи покидають релігію, церкву й бога“. — *Масарик* говорить таке: „Ми вчинили великі поступи в матеріяльній ділянці культури, в науці й штуці-мистецтві. Чи в таких обставинах може вистачати стара релігія, що повстала в тому часі, коли тих обставин не було? Це ж очевидна й яскрава противорічність. Культурний поступ вимагає поступу в релігії. Хочемо досконалішої й вищої релігії“¹.

Погляньмо на соціялістів, що уважають себе за дітей цього модерного світогляду. Звернім увагу тільки на найвищих зпоміж них. *Енгельс* отверто признає, що німецький робітничий рух це витвір і спадкоємець німецької клясичної філософії. Те саме сказав *Бібель* у німецькому парляменті, коли тому ж рухові закидали атеїзм. — Англійський соціяліст *Пронакон* каже таке: „Першим обовязком інтелігентної й свободної людини є звільнити себе від ярма ідеї про Бога. Бо коли б Бог існував, то займив би становище проти людської природи. Ми тимбільше ростемо, чимбільше звільняємо себе від панування Бога над нами. Кожний крок, що його чинимо в тім напрямі, це побіда, що веде до повного знищення Бога“.

Послухаймо вкінці, що говорять анархісти, що теж уважають себе за учнів цієї модерної філософії. Славний анархіст *Вайлянд* сказав м. і. таке: „В готелю Діеу я освідчив лікарям, що мої учні це наслідок філософії: моєї, Біхнера, Дарвіна й Спенсера“.

Так дійшли ми до останньої консеквенції. Людина ХХ в. уважає себе за зовсім свободну. Цей рух почався, щоправда,

¹ V boji o náboženství (1904), 29.

на широку скалю від Канта, однак початки цього руху в напрямі відхристиянізування світу сягають кінця середніх віків. Вже тоді почала культурна людина звільняти себе з „кайданів“ релігії, щоб накінець дійти до релятивізму XX віку й звільнити себе від усяких законів та обов'язків та разом із Чемберленом тішитися цією безбожною свободою, що вкидає світ у пропасть і погибіль. І справді світ приспішеним кроком іде до загибину разом зі своєю культурою, що її в поті чола витворювали люди довгі тисячі літ. Бо що ж властиво чинить теперішня культурна людина? Вона з поспіхом здирає з себе плащ культури, що його ткала Церква з великим трудом і витривалістю, з вірою мучеників і зі святістю геройських душ у службі Бога й людського роду. Відкидаючи „кайдани“ всіх законів і обов'язків, стає теперішня „культурна“ людина в цілій своїй наготі справжньої некультурності. Тому велику слушність має славний еп. Прогаска кажучи: „Ці освободителі зуміли позбавити людину всього, що було стародавнє, та не зуміли вони вчинити фігового листка, щоб накрити ним стид її наготи!“.

II. Треба все відновити в Христі — *restaurare omnia in Christo!*

Та може хтось питає, що має спільного вище сказане з Католицькою Акцією? — Має навіть дуже багато спільного, бо завданням КА є не тільки витворити цей фіговий листок для модерної людини, але також під опікою доброї Матері, Церкви, виткати знову скинений і подертий плащ культури. Найбільше й найважніше завдання КА: дати культурній людині справжній людський вид та правдивий світогляд. Тому то треба було конечно довше призадуматися над безбожницьким світоглядом теперішньої культурної людини, щоб належно зрозуміти її та представити її стан у правдивому світлі.

Годі називати нашу інтелігенцію безбожниками, бо хоч її світогляд не рідко дуже далекий є від християнського світогляду — вона звичайно не винна тому. Вже від шкільної лавки й з книжок, що діставались їй до рук, вона винесла багато упереджень, пересудів і фальшивих понять про Христа, про Церкву, про релігію. Тому мусимо передовсім змити з її лиця цей бруд та дати їй правдиву освіту. Мусимо переконати її й доказати, що хоч людина це найшляхетніше сотворіння, бо маючи розум і свободну волю, є вона подекуди паном світу, та всетаки не є вона аж така свободна, як про це впевняє її модерна філософія. Мусимо переконати її, що

людина це тільки Боже сотворіння й саме тому не може вона бути така свободна, як Бог. Зрештою й Господа Бога, в'яже нпр. правда. Тимбільше мусить вона вязати людину. Й тому людина, в ім'я правди, мусить признатися до своєї залежності від Бога Творця та зважати на Його Волю, зрікаючися в багатьох випадках своєї волі, щоб не попасти в конфлікт із Божою Волею.

Мусимо дати їй пізнати *Ісуса Христа*, як недосяжний ідеал, що Його дав нам небесний Отець за приклад до наслідування. І ми повинні радіти, що Бог це вчинив для нас. Колись *Цицерон*, що був неначе совістю поганського світу, жалувався на брак такого прикладу в оцих словах: „Ми не маємо взору справедливости й права. Те, що ми маємо, це тільки бліда тінь і замазаний рисунок. Та коли б ми бодай те наслідували!“. Такого взору годі було знайти між людьми й тому ми можемо належно зрозуміти цей душевний неспокій культурного поганина. „Погани були в замішанні, — пише о. *Вайс* — бо не знали кого мали наслідувати, чи злий приклад своїх божків, чи свої добрі закони — ці шляхетні вивіти їхнього „я“. — Культурний християнин мусить зрозуміти, що в своїх руках має великий скарб. Не вільно йому дивитися на християнство так, як на звичайну релігійну систему, що її може відкинути кожної хвили та що може її придержуватися так довго, як довго може використати цю систему для себе, для свого народу, чи держави, розуміючи добро, що в тій „системі“ міститься, на свій лад.

Один славний педагог, призадумуючися над історією педагогії середніх віків, висказав ось таку важну заввагу про християнство: „Християнство це найбільша й найзагальніша моральна сила, що ушляхетнила не тільки душі християн, але й цілого людського роду. Християнство збагатило новими моральними вартостями не тільки життя одиниць, але й загалу. І коли християнство зуміло досягнути те в середніх віках, бо люди користали з нього, то й тепер може те все досягнути, бо в ньому є Дух істини, Дух правди, святий Дух, що є джерелом усякого добра“.

На нашу думку першим завданням КА є поширювати католицький світогляд, католицькі засади, здорову науку — „*sapientiam doctrinam*“, як каже Папа Пій XI. Чого ми не знаємо, то й не будемо ним одушевлятися. Тому повинні ми зрозуміти яку неоцінену вартість і значіння для відродження людства в Христовому дусі має католицька преса й взагалі католицькі видавництва. Тимто одне з дуже важних завдань КА є виробляти добре ім'я для католицької книжки, для католицької літератури.

Коли приглянутися КА в західній Європі (Італія, Мадярщина, Німеччина й інші краї), то можна завважити, що там члени КА найбільшу увагу звертають на вироблення й поширення католицького світогляду. КА веде там різні Інститути вищої релігійної Культури, що в них можуть студенти вищих шкіл познайомитися з католицькою філософією й богословією. Такий Інститут існує нпр. у Римі в Григоріянському університеті (веде виклади для світської інтелігенції). Інститут св. Михаїла в Німеччині улаштовує для університетських студентів курс релігійної культури, що триває кілька років. Кат. філософію й богословію викладають там якнайліпші сили. В інших державах (нпр. в Мадярщині) організує КА т. зв. літні семестри, де по черзі займаються всіма найбільш актуальними життєвими питаннями з католицького світогляду.

Крім тих курсів звертають там пильну увагу також на щоденну пресу. Коли люди будуть часто читати католицькі часописи та оцінювати щоденні події з католицького становища, то навчатися думати по католицьки й по католицьки будуть поводитися. Крім щоденної преси звертають західні католики велику увагу на те, щоб дати широкому загалові дешеві католицькі книжки й дешеву та притім цінну белетристику. Вже скрайня пора усунути майже загальне мильне переконання людей, що католик не може бути добрим поетом, чи добрим письменником.

Не менше значіння приписують на Заході пропагандивній літературі. Тут католики повинні вчитися від своїх ворогів: комуністів та інших. Не забуваймо, що як Муссоліні, так і Гітлер завдячують поширення своїх ідей, своє значіння й славу не так своїм особистим прикметам, як радше зручним агітаторам!

Значіння кат. преси зрозуміла м. і. КА в Мадярщині й тому вона тепер так успішно проявляє свою діяльність. Щоб показати це на прикладі, вистачить згадати, що славну папську Енцикліку „*Quadragesimo anno*“ спопуляризували мадярські католики на 48 сторін друку й продавали цю книжечку по 3 сотики. За місяць розійшовся 1 мільйон примірників!

КА мусить звертати також дуже пильну увагу на актуальні питання й на вимоги часу. А які це є вимоги часу, можемо це найліпше пізнати з різних Енциклік св. Вітця. До тих вимог належать м. і.: подружжя — родина, виховання молоді й суспільні питання.

(Докінчення в наступному числі).

Мр. Стефан Тарнавецький
Mag. Stephanus Tarnaveckij

Новітнє виховання й релігія Pedagogica recens et religio

(Докінчення)

На думку Русса все, що вийшло з рук Творця, вийшло абсолютно добре. Тим самим і чоловік вийшов абсолютно добрий. Та насувається питання звідкіля взялося зло в світі та як чоловік став злий так, що все псується під його впливом. На це Руссо не хотів відповісти, бо відповідь перекреслила б його твердження про далекойдучу свободу, що її він домагався в вихованні. Бо треба знати, що саме тут входить у гру Божий закон, що стоїть на сторожі добра, та що саме той закон потоптав чоловік за підшептом діавола та під впливом свобідної волі й так став носієм зла. Чоловік переступив Богом установлені межі, та Руссо далекий був від того, щоб це признати й тому голосив абсолютну свободу людини.

Свобода в вихованню, що її голосив Руссо та що її пристосовують новітні педагогі, показала ся шкідлива. На основі досвіду доходять педагогі до переконання, що коли вихованок не хоче признати того, що для виховання конечно потрібне, тоді, коли не помагають ніякі переконуючі орудники, щоб припинити зло, — треба вжити навіть і менш приємних для вихованка орудників, для його власного добра!

В звязку з орудниками, що мають припинити зло, висувається питання кари. Кара в кожній ділянці життя це санкція закону. Тільки законодавець має право домагатися відповідної кари за переступ свого справедливого закону.

А з карою лучиться питання гетерономії та автономії. Коли з одного боку приймемо гетерономію закону, а з другого схильність до злого, тоді конфлікти є неминучі й тому примус являється, як щось конечно, наскільки закон не має бути тільки пустим звуком, без реального значіння.

Отже примус і кара це конечний наслідок гетерономії. Коли ж хтось стане на становищі моральної автономії, як це й приймають новітні педагогічні системи, тобто коли сама людина є для себе законодавцем і виконавцем закону й за це є відповідальна тільки перед собою, тоді, річ ясна, муситься виключити всякий зовнішній примус та осудити всякий послух, примус і кару.

Католицький моральний закон є гетерономічний із тієї простої причини, що його автором є сам Бог. Та не є він

гетерономічний у тому значінні, як його представляють новітні педагоги, що пересякли духом Русса. Вони твердять, що чоловік під впливом католицького морального закону перестає бути свобідною істотою, перестає бути самостійним і незалежним, а стає іграшкою різnorodних приписів і заборон, що обмежують його свободу та понижують його людську гідність. Але таке твердження є зовсім мильне. Бог дав людям моральний закон, як норму їхнього поведення, для їхнього власного щастя. Тому кожна розумно думаюча людина повинна приймати цей закон, що є наскрізь практичний, і згідно з ним унормувати свої вчинки як супроти Бога й ближніх, так теж супроти себе самої. Маючи певні норми поведення, що їх видала сама Мудрість і Всевідучість, людина не зійде на бездоріжжя, руководячися своїми хвилевими примхами, що звичайно повстають під впливом її буйної уяви й розбурханої пристрасти, але справді піде за голосом цього практичного Божого закону, що проявляється на кожному кроці в формі голосу совісти. Цей закон, хоч має своє джерело в Бозі, не є однак для чоловіка чимсь зовнішнім, гетерономічним, але внутрішнім, автономічним. Цей закон вляв Господь Бог у серце людини при сотворенні людської природи. Коли чоловік уже зі своєї природи залежний від Господа Бога й Його законів, то тим самим він не може бути одночасно зовсім незалежний від Нього, будучи сам для себе законодавцем та джерелом закону для себе. А коли взяти під увагу позитивний Божий закон, то він зовсім є однозгідний з Божим законом влятим у серце чоловіка й зовсім відповідає людській природі (Бог, як Творець природного закону не може противорічити собі видаючи позитивний закон). Чоловік має розум та свобідну волю й саме в тому проявляється його людська гідність, його самостійність і спосібність до найшляхетніших поривів духа, але з того ще зовсім не виходить, що він може знехтувати Бога, заперечити Його право до себе та поставити себе самого на місце Бога. А саме до цього останнього прямує скрайня автономія, що криє в собі дуже шкідливий революційний чинник, коли беремо під увагу мораль і виховання.

Тому тільки християнська мораль, що є синтезою справжньої гетерономії й автономії, є всилі надати відповідний напрям вихованню. Цю синтезу гетерономії й автономії треба примінити теж і до кар. Наскільки скрайня гетерономія (що від неї далека є кат. Церква) домагається примусу й кари, а скрайня знову автономія зовсім їх відкидає, настільки християнська мораль допускає, щоправда, кару й примус, але відповідно до потреби, в випадках, коли того вимагає добро вихованка. Та це

ще не значить, що християнська мораль без застереження годиться на тілесні кари, що були подекуди головним виховним засобом старої педагогічної школи.

Стара школа мала, що правда, свої добрі прикмети, але мала теж чимало недомагань. Тому реформа виховання була конечна. Нажаль ця реформа не пішла властивими шляхами. Вона вибрала „автономічне“ виховання й тому вже тепер почав світ збирати гіркі плоди того ж виховання. Нпр. у ЗДП, де ця система виховання найбільш приймилася, зросли надмірно всякі злочини та моральні переступи, передовсім проти VI. Божої заповіді. Те саме діється в Німеччині, а найгірше в СРСР, де молодь не признає ніякого авторитету над собою. Також і в нас „свободолюбна“ виховна метода дуже відємно відбилася на молоді, що їй дуже часто бракує: моральних засад, почуття карности, шляхетних почувань і поривів та вищих намагань ідейности. Їхнє місце займив: чисто матеріялістичний світогляд і промахи проти половой стидливости (свідчать про це не тільки лікарські оглядини, але подекуди признає це урядово також шкільна влада). Будучність строго колись це осудить, бо годі зрозуміти, як може бути молодь, що її виховується здалека від християнської етики, ідейна й корисна для себе й для суспільности.

Новітня педагогія, що в ній панує всевладно нездоровий дух вище згаданої автономії, руководиться, щоправда ідеєю розвою людства, але цю ідею розуміє мильно, в матеріялістичний спосіб та переливає її на всі ділянки як фізичного, так теж і духового життя. Новітній педагогії бракує належних основ, а радше вона безупинно хитається йдучи безупинно назустріч всяким зовнішнім життєвим обставинам, що, як відомо, не мають у собі нічого постійного й тривалого. А цього недомагання не усуне ніяка ляїцистична мораль, що оперта на тім самим релятивізмі, що й новітня педагогія. Висновок із того такий, що одна тільки абсолютна християнська мораль, що ґрунтується на відвічних Божих законах, є всилі спрямувати теперішню педагогію на властивий шлях. Тому саме в християнській моралі мусить шукати опертя кожна правдива педагогія. Її основою мусять бути передовсім засади християнської етики, а не самі тільки природничі науки, психольогія й соціольогія, і то в матеріялістичному дусі!

II.

Коли йде про відношення новітньої педагогії до релігії, то дадуться завважити два головні напрямки: один із них допускає

релігію до участі в вихованню, але дає їй другорядне місце, а другий, скрайньо безбожницький, домагається цілковитого її усунення. Цей другий напрям домагається неутраляної школи, що до неї не мала б релігія ніякого доступу. Бо, як відомо, безбожницький рух, що виступив до боротьби з релігією в різних ділянках життя, не залишив і одної з найважливіших ділянок, що нею є виховання молоді. Цей рух дуже добре розуміє надзвичайну вагу виховного чинника й тому старається всецільно опанувати його. І справді цей модерний безрелігійний напрямок у педагогії приймився вже в деяких державах. Він твердить, що релігійне обоснування моралі в педагогіці було відповідне для мітологічного й початкового періоду людської культури, але тепер воно вже не дасться погодити з поступом людства.

Та чимало людей переконується, що чимбільше модерна людина відвертається від християнської моралі йдучи за схильностями своєї упавшої природи, тимбільшу відчуває пустку в душі й доходить до висновку, що цієї пустки не заповнять ніякі людські, матеріялістичні, кличі й доктрини та що чимало життєвих питань зможе належно розв'язати одна тільки релігія.

Коли йде про молодь, то усунення релігії з виховання позбавляє молоді покоління почуття обов'язку як у відношенні до Божих, так теж у відношенні до людських законів. Безрелігійне виховання впливає на те, що виростає новий тип людини, що з нічого не є вдоволена й тому безупинно прямує до всякого перевороту й зміни суспільного ладу, тип людини деструктивної, що спосібна тільки руйнувати, а зовсім неспосібна до чогось позитивного. Усунення релігії від участі в вишколенню волі та ушляхетненню людської душі викликало загальний упадок духа й характерности серед широких мас. Місце релігії займало так зване саморішення про себе. Те саморішення, коли воно має бути справді тривале, мусить опиратися на релігії, інакше воно не доведе до властивої, доброї, ціли. Тому релігія мусить насамперед освітити душу чоловіка, показати йому останню ціль його життя й навчити його поборювати лихі схильности, що можуть довести його до тяжких упадків. Релігія дає гарт душі, здержує злі пориви людської природи та викликає душевний спокій і лад. Тому виховання, що має за ціль витворити психічну енергію в людині, мусить бути релігійне. Коли ж воно звертає увагу молоді тільки на матеріяльні добра, тоді в душах молоді зростає: захланність, егоїзм, скупість, зависть і ненависть. Теперішня ненависть між народами, жорстокі війни, боротьба клас, господарська й моральна криза світу це наслідки усунення з людських душ надприродних вар-

тостей. Правдиву культуру може витворити й зберегти тільки Божий чоловік, а не людина зі звірячими інстинктами. Зматеріялізована людина, пересякла егоїзмом, ледви чи всилі здобути на жертву для свого ближнього, чи для свого народу та ледви чи зможе опокійно перенести важкі хвилі горя, не падаючи в розпуку. Зовсім інакше поводить ся в подібних хвилях релігійна людина. Релігія спонукує її перенести навіть дуже важкі удари терпеливо й з довірям до Господа Бога.

Зважаючи на те все, католицька педагогія поставила собі за ціль уздоровити по своїх силах моральний стан людського роду. Людська суспільність не може обійтися без християнських моральних засад. Всі держави, навіть і большевицька Росія, бажають мати горожан: здорових на тілі й на душі, спокійних, карних, працьовитих. Всі переконуються, що до того не всилі причинитися ані найстрогіші закони, ані фізичний примус. Ляїстична мораль не тільки, що не піднесе людства з морального упадку, але ще більше причиниться до нього. Педагогія відірвана від релігії веде до пессимізму. Людського серця не заспокоїть ніякий матеріалізм, чи соціалізм. Тому найліпшу поміч у вихованню та тривку основу життя може дати тільки здорове релігійне виховання. Хто жие релігійним життям, в того Божа ласка й людська природа, Бог і світ, дочасність і вічність, поступ світу й особисте видосконалення зливаються гармонійно в одну чудову картину.

Моральну кризу теперішнього людства можна усунути тільки методами християнського виховання, спрямовуючи всі педагогічні засоби до одної спільної цілі: до найвищої Правди, Добра й Краси. А до досягнення цього може причинитися тільки справді християнська школа, що в ній усі предмети навчання овіяні християнським духом.

Очі всіх виховників і вихованків повинні бути звернені на Христа — хоч би й тому, що в світлі Його науки упадає пересадна оцінка дочасного знання й способностей, а в цілому блиску виступає Правда, що сама дає повні вартости, спокій, силу й правдиве знання.

ЛІТЕРАТУРА. *Dr Franz Krus S. J., Pädagogische Grundfragen*². Innsbruck (Fel. Rauch) 1920. — *O. J. Woroniecki, Katolicka Etyka Wychowawcza. Część I analityczna*. Poznań 1925. — *Fr. W. Foerster, Religia a kształcenie charakteru. Przełożył Józef Mirski. Poznań-Warszawa-Wilno-Lublin*. — *Paweł Bureau, Rozpręzenie obyczajów. Przełożyła M. M. Kraków 1929*. — *J. J. Rousseau, Emil T. I. Übersetzt v. H. Denhardt. Verlag Phil. Reklame, Leipzig*. — *M. Ziennowicz, Problemy wychowania współczesnego. Warszawa-Kraków 1927 (Wydaw. Mortkowicza)*.

SUMMARIUM

Causa perturbationis generalis in mundo praesertim e crisi morali procedit. Propterea omnes paedagogi recentes iuventutem moraliter sanam et firmam educare student. Antiqua methodo derelicta, variae methodus educationis introductae sunt, quae ad hoc praesertim tendunt, ut homo ad vitam practicam praeparari possit. Sed, pro dolor, scholae recentes, spiritu laicismi imbutae, momentum educationis religiosae quasi omnino spernunt. Libertas nimia iuventuti conceditur, quae saepissime pro ipsa perniciosa est. In educatione recenti *subiectivismus* philosophiae Kantianae necnon *doctrina I. I. Rousseau* plurimum valent. Sed theoria Kantiana de absoluta *autonomia* hominis (quae reiecit omnem auctoritatem) omnino falsa est, sicuti falsa est etiam doctrina Rousseau de absoluta bonitate et libertate naturae humanae. Nam homo a Deo procedit Eiusque legibus obstringitur (sive naturalibus, sive etiam positivis). Ideoque solummodo *doctrina christiana*, quae *debet esse pars integralis educationis*, homines vere utiles et felices praeparare par est. Educatio autem materialistica relativismo indulget, flexibilis est, firmo fundamento caret, homines depravatos educat. Homines nostrae aetatis solummodo schola vere christiana et catholica sanare potest. In hac autem schola imprimis *Persona Christi*, Educatoris et Magistri incomparabilis *mentes omnium occupare debet*.

II. НА ВИБРАНІ ТЕМИ — ANALESTA

о. Ісидор Луб ЧСВВ.
Isidorus Lub OSBM.

Нове видання єврейського тексту св. Письма. Nova editio TM S. Scripturae¹⁾

I. Історія єврейського тексту св. Письма

Як відомо, більшість св. книг Ст. Завіту написана на єврейській мові. Деякі біблісти, як Н. Winckler і Р. Riessler твердили, що найстарші книги Ст. З. були написані клиновим письмом, але цю думку біблійна критика загально відкинула. Єврейське письмо було спочатку подібне до письма фенікійського й ним писали жиди аж до вавилонської неволі, а навіть подекуди й по неволі. Що так воно справді було — свідчать деякі пам'ятники єврейської мови, відкопані в XIX і XX вв. 1887 р. знайшли в Єгипті, в Тель ель-Амарна, велику переписку азійських володарів з єгипетськими фараонами. Є там теж листи ханаанських володарів із XIV і XIII в. пер. Хр. Є це одночасно найстарші пам'ятники єврейської мови, що її, як відомо, переймив Авраам від ханаанців. 1868 р. відкопали камінну плиту-пам'ятник моавського володаря Меші з IX. в. пер. Хр. з написом про його побіди над жидами. В самім Єрусалимі знайшли дуже цікавий напис із VIII в. пер. Хр., що був поміщений на стіні Силоамського водопроводу; оповідає про те, як завершено цей підземний водопровід. 1908 р. відкопали старинний календар у місті Гезер з VII-VI в. перед Хр. Крім того відкопали в Самарії черепки з написами з часів ізраїльського безбожного царя Ахава (IX в. пер. Хр.), як теж (1904 р.) печатки з Мерідо та гроші з макавейських і римських часів, що мають староеврейські написи. Свідком цього староеврейського письма є теж самарянське Пятикнижжя. Звідсіля й саме письмо називається самарянське. Це письмо складається з самих тільки шелестівок і не має майже ніяких знаків перепинання; навіть самі слова не відділені від себе.

В часі вавилонської неволі жиди забули єврейську мову й почали говорити по арамейськи. Поволі приймили теж і арамейське письмо, а Ездра, як каже жидівське передання, переписав (у V в. пер. Хр.) тим письмом усі св. Книги. Свідком цього письма є передовсім відкриті в Елефантіне (Єгипет) жидівські папіруси з V в. З арамейського письма розвинулося поволі квадратне письмо (що його бачимо тепер у жидівських друках) і рабінський курсив (що ним пишуть тепер жиди).

Як вище згадано, жиди писали самими тільки шелестівками. Коли єврейська мова була жива, з вимовою слів не було великої труднощі. Та коли вона стала мертвою, треба було конечно устійнити вимову, щоб шелестівки не стали знаками без значіння. Про вимову поодиноких слів і речень рішало передання. Та те передання не було одно-

¹⁾ R. Kittel—P. Kahle, BIBLIA HEBRAICA. Editio 3. de-nuo elaborata, ad finem perducta ab Alt et Eissfeldt. Württemb. Bibelanstalt. Stuttgart 1937. 25×17 см. Стор. XL+1434. Ціна опр. в полотно з золотими витисками 10 Mk.

згідне й зміналося з бігом часу. Навіть за наших часів не однаково читають св. Письмо всі жиди. Інакшу вимову мають еспанські жиди (вимова Сефардім), а інакшу жиди в північній і східній Європі (вимова ашкеназійсько-німецька й ашкеназійсько-польська) та в інших краях, де перебувають жиди.

Крім вимови треба було конечно устійнити передовсім сам текст св. Письма (тобто порядок шелестівок), що безупинно змінювався в другорядних річах аж до I в. по Хр. (ці зміни наступали в часі переписування св. Письма). І саме тими змінами й браком однакової вимови дадуться м. і. пояснити ті різниці, що їх бачимо між теперішнім єврейським текстом св. Письма, а грецьким перекладом LXX з III в. пер. Хр.

По збуренню Єрусалиму в 70 р. по Хр. неначе вся сила жидівської нації — як каже Шіпер („Політична історія Палестини“ в пер. М. Лозинського, стор. 284) — „звернулася до свого властивого й найвищого завдання, до зберігання закону. Всі його матерії, право карне й цивільне та різнородні релігійні приписи пояснювали вчені з найбільшою дбайливістю, а вчителі подавали їх учням. Притім було зовсім байдуже, чи тогочасні обставини дозволяли виконувати ті приписи, чи ні... Ніщо не може нам дати живішого представлення про віру народу в свою будучність, як ця совісність, з якою сторожі закону займалися також приписами про службу в храмі й жертвами. Час знищення може тривати довше, або коротше, та всетаки мусить колись настати день обнови... Нехай потомки, що їм доведеться привернути культ, знають, як колись було за їхніх батьків“! Тому, що старозавітне священство, як теж саддукейський синедріон утратив усяке своє значіння, провід над жидами перейшов у руки законовчителів-рабінів, що зосереджують свою працю в Палестині (спочатку в Ямнії [Ябне, над Середземним морем], а опісля в Тиверяді) і в Вавилоні. З подиву гідною витривалістю, дбайливістю й систематичністю творять ті рабінські школи величезну літературу, що стає неоціненою духовою спадщиною для всіх правовірних жидів. Головну увагу звертають рабіни на списання „устного передання“. Так повстає Мішна й 2 коментарі до Мішни: палестинська Гемара (IV в. по Хр.) і вавилонська Гемара (V вік). Мішна й Гемара, взяті разом, творять Талмуд: палестинський і вавилонський. До найславніших талмудистів із пізніших часів належить м. і. еспанський рабін Моше бен Маймон (1135 — 1204).

Крім Талмуду займалися жидівські рабіни дуже пильно св. Письмом. Тому, що в I в. по Хр. велися між жидами сильні спори, котрі книги належать (чи не належать) до св. Письма, як також: який повинен бути порядок св. Книг, рабіни (правдоподібно на зїзді в Ямнії, ок. 100 р. по Хр.) станули на становищі, що до св. Книг належать тільки ті книги, що їх зібрав в одне Езра й притім відкинули канонічність деяких книг, що знаходяться в перекладі LXX (Товія, Юдита, кн. Премудрости, кн. Ісуса с. Сираха, Барух з листами Єремії, обі Макавейські книги, Естира 10, 4 — 16, 24, Даниїл 3, 24 — 90; 13; 14). Тих книг бракує теж майже в усіх теперішніх протестантських виданнях (м. і. бракує їх у перекладі св. Письма Куліша). Устійнивши канон св. Письма, порухували рабіни навіть усі букви в Письмі так, що від того часу єврейський текст св. Письма залишився незмінний.

Скінчивши редакцію Талмуду, займалися талмудисти від V — VIII в. по Хр. вимовою тексту св. Письма, тобто знаками голосічковими, належним відділенням від себе поодиноких слів, наголосами, знаками пе-

репинання, тощо. Між знаками голосівковими найбільше було точок (крапок) і тому їхніх авторів називають точкарями (Naqdanim). Вавилонські жиди писали найбільше точок над шелестівками, а тиверядські під шелестівками¹⁾. По якимсь часі перемогла система тиверядська; причинилися до того м. і. своєю повагою Моше бен Маймон († 1204) і Давид Кімхі († 1235).

Точкарі займалися одночасно списуванням усіх жидівських передань, що відносяться до тексту. Є це здебільша всякі фільольогічні й річеві критичні пояснення до св. Письма на єврейській мові. Збірка тих усіх критичних завваг (що повстала від VI — XI в.) називається Масора (від מִסְרָה передавати), вчені, що зібрали Масору — Масоретами, а текст св. Письма з голосівковими знаками, наголосами, знаками репинання й критичними заввагами — масоретським текстом (ТМ). Найбільшу повагу між масоретами здобув собі представник тиверядської школи (з X в.) Арон бен Моше бен Ашер. Крім того дуже велику повагу має сучасник бен Ашера, рабін Моше бен Давід бен Нафталі. Масоретські рукописи (чи-то вавилонської, чи тиверядської школи), загалом кажучи, є згідні з собою. Тільки знаки голосівкові й деякі пояснення є дещо відмінні (не беремо тут під увагу зовнішньої форми рукописів).

Свої завваги писали масорети: 1) наприкінці книги (число стихів, слів, букв, розділів, варіанти, тощо) = Masora finalis, або Clausula masoretica; 2) на маргінесі (коротенькі фільольогічні завваги, q'rê — k'tib [написані в тексті шелестівки треба читати так, як їх подає маргінес], тощо) = Masora parva; 3) над текстом, або в окремих кодексах (повніша мала масора й докладне вчислення місць, де приходить те саме слово, чи форма) = Masora magna. Велика й мала масора мають спільну назву Masora marginalis — для відрізнення від кінцевої масори.

Всі тексти, що вже не надавалися до прилюдного вжитку в біжницях, кидали жиди до ями біля біжниці (genizah). До них належали також і ті давніші тексти, що не були згідні з масоретським текстом. Тому навіть уривків старинних текстів (перед X в. по Хр.) дуже мало²⁾. Для біблійної критики представляють вони надзвичайну вартість. М. і. в Старому Каїрі відкрила п. Lewis Smith в рр. 1896 — 1900 чимало уривків книги І. с. Сираха на єврейській мові, в генізі.

Масоретських кодексів є більше, як 1000 (здебільша вавилонських, зате мало палестинських). До найважливіших належать оці: 1) Пятикнижжя (неповне) з IX — X в. (Льондон); 2) Пророки з IX — XI в. (Каїро); 3) Пізніші пророки („Вавилонський кодекс“) з 916 р. (Ленінград). 1876 р. видав його літографічно Н. Strack; 4) Ленінградський кодекс В 19^A (L); має цілий Ст. 3.; переписав його ок. 1009 р. Самуїл бен Якоб із тексту Арона бен Ашера (ок. 900 — 940); тепер є він основою Biblia Hebraica³ ed. R. Kittel — P. Kahle.

Друком почало появлятися св. Письмо на єврейській мові (ТМ) в Італії. 1477 р. вийшла Псалтиря з коментарем Д. Кімхі. За 5 років пізніше вийшло там Пятикнижжя з Таргум (парафраза) Онкельос'а й

¹⁾ Перед тиверядською й вавилонською пунктацією була ще т. зв. палестинська (проста) пунктація (тиверядська є скomплікована).

²⁾ До найцінніших належить папірус Наш із I — II в., виданий 1903 р. Має 10 заповідей (Вих. 20, 2 - 17 = Втор. 5, 6 - 21) і Втор. 6, 4. Зберігається в Кембрідж в Англії.

коментарем рабіна Сол. Ярхі. В тому ж часі появилась (у Сончіно 1485 р.) книга старших пророків і (в Неаполі 1486 — 1487) книга пізніших пророків. 1488 р. вийшло в Сончіно ціле св. Письмо (опісля 1491 в Неаполі й 1494 в Бріксені). Бомберг видає в Венеції велику рабінську Біблію (1516/17), що її зладив навернений жид Felix Pratensis (2 вид. Бомберга 1524/25; 3 вид. 1548/49; 4 вид. 1568)¹⁾. Коштом еспанського кардинала Хіменеса виходить в Алькала (1515/17) відома Polyglotta Complutensis. — Основою всіх дальших видань стала Біблія Бомберга з 1524/25 р., що її зладив рабін Яків бен Хаїм подаючи варіанти Бен Ашера й Бен Нефталі. З пізніших видань заслуговують на згадку амстердамські видання: Атії з 1661 і 1667 р. та Ev. van der Hooght'a з 1705 р.

Та годі сказати, щоб ті видання були критичні.

Перше критичне, як здавалося, видання зладив, по 20 р. невтомної праці, англієць В. Kennicott († 1783). Видав його в Оксфорді 1776/80 р. в 2 томах (перед ним старався те саме вчинити жид із Мантуї, Соломон Мінорці, 1742 р.). З видання Кеннікотта скористав у дечому італійський священик Джованні де Россі (1742 — 1831), що зібрав надзвичайно велике число кодексів та видав у Пармі (1784/88) збірку цінних варіантів у 4 томах (з доповненнями 1798 р.). Дальше заслуговують на згадку: дуже цінні критичні завваги в Біблії Ораторіянина Houbigant'a, Біблія Jahn'a (Відень 1806), Davidson'a (Льондон 1853), S. Baer'a († 1897) і F. Delitzsch'a († 1890), що видавали в Ляйпцігу (1869 — 1895) св. Письмо окремими книгами (бракує Пятикнижжя, крім I книги). А. Гаркавий й Штрак зібрали й порівняли з собою около 2.000 рукописів (критика тих рукописів появилась у Петрограді 1875 р.). На окрему згадку заслуговує теж видання ТМ, що його зладили: Steer і Theile (Bielefeld u. Leipzig 1849) та який передрукував Vigouroux (La Sainte Bible Polyglotte, Paris 1900 — 1909). Р. Haupt († 1926) почав видавати від 1893 р. св. Письмо кольоровим друком (відповідно до джерел, чи авторів). Його завваги подекуди цінні, але за багато самовільности в хронології книг і за багато скрайньої критики. Chr. D. Ginsburg († 1914) видав 2 рази ТМ (2 вид. появилось у Лондоні 1908 — 1913 в 4 томах). Крім критично зладженого тексту з бен Хаїма має дуже багато варіантів (3 вид. зладив R. Kilgour — Лондон 1926). Текст Біблії Ginsburg'a теж опертий (як загально майже всі дотеперішні видання) на Біблії Бомберга з 1524/5 pp. Критичний знову апарат взятий безпосередньо з масоретських рукописів. Це видання цінять біблісти дуже високо ще й тепер. До найкращих видань ТМ зачисляли теж твір: Biblia hebraica, що його зладив R. Kittel (Leipzig 1905 — 1906; 2 вид. 1909 і 1913).

II. Третє видання ТМ Р. Кіттеля

Як вище згадано, вже I і II видання Біблії Кіттеля здобуло собі загальне признание в науковому світі так, що ця Біблія стала підручником майже всіх ексегетів Ст. Завіту. Та всі дотеперішні видання ТМ перевищило III видання Кіттеля під кожним оглядом. Тому годиться докладніше обговорити його, щоб виробити собі належний суд про нього.

¹⁾ Є там також перший раз поділ на глави та поділ деяких книг на 2 книги на взір LXX.

Біблія Бомберга з 1524/25 р., що її зладив був бен Хаїм, стала взором для наступних масоретських Біблій тому, що подавала текст найкращого масорета Аарона бен Моше бен Ашера. Але той текст мав бен Хаїм у відписах (не завсіди вірних) з XIII і XIV в. по Хр. Тому головний редактор III вид. Кіттеля, проф. Kahle, рішив за всяку ціну мати в руках оригінал Бен Ашера, що зберігається в біжниці жидів-сефардистів в Алеппо (Сирія). Та даремний був його труд. Ті жиди не згодилися навіть, щоб із рукопису Бен Ашера вчинити знимки. Зате дуже пощастило йому в Ленінграді. В Ленінграді є, як відомо, ціла масоретська Біблія В 19^A, разом із масорою — копія рукопису Бен Ашера, зладжена в X в. по Хр. Та не було певности, чи ця копія є вірна. Але щастя хотіло, що в Ленінграді є теж рукопис Мішаеля (Мисаїла) бен Уззієля, що в ньому є докладний список різниць між Бен Ашером і Бен Нафталі (також і цей рукопис походить із X в.; свідчить про це „Adat Deborim“, граматика з XI в., що покликується на Бен Уззієля). Порівнявши В 19^A з Бен Уззієлем, проф. Кале переконався, що В 19^A це справді вірна копія оригіналу Бен Ашера, кількатороків старша від тексту Бен Хаїма. Тому рукопис В 19^A (або L) став основою третього видання Кіттеля. Так учинив проф. Кале перелім у публікації критичного ТМ св. Письма, і то, на нашу думку, дуже щасливий! Тим самим відпав увесь той баласт варіантів, що є в пізніших масоретських рукописах, а не має значіння для біблійної критики. Крім тексту Бен Ашера має теперішня Біблія Кіттеля також масору Бен Ашера на маргінесі (мала масора); кінцева масора з поясненнями вийде окремо. Правопис і тетраграм JHWH (Ягве) поданий згідно з L (і з багатьма старинними рукописами): нема точки над vaw.

Та не треба думати, що L це одинокий текст, що його мав проф. Кале та його співробітники. Вони використали по можності все, що можна було використати; старинні фрагменти Ст. 3, кодекс із Ємену (Арабія), чимало текстів вавилонської школи, деякі уривки з палестинською пунктацією та всі пізніші видання ТМ і взагалі св. Письма. Ленінград, Берлін, Франкфурт, Париж, Оксфорд, Кембрідж, Нью-Йорк, Каїро — оце осередки, де зберігається чимало джерел до критичних видань ТМ. І всі ті бібліотеки радо пішли на руку редакторам Біблії, висилаючи свої рукописи до Липська (L на руки Д-ра Ліпшіца, з поручення проф. Кале, що їздив у тій справі до Ленінграду), або до Бонн, на руки самого проф. Кале. Праця тривала більше, як 10 років і коштувала надзвичайно багато труда. З рукописів треба було часто чинити знимки й безупинно провірювати текст. Вже в часі праці показалося теж, що рукопис у Каїрі (з 895 р.) зладив не сам Арон Бен Ашер, тільки його батько, Мойсей, що стоїть нижче від сина. — Варіанти меншої ваги подані під текстом у першому ряді й зазначені малими грецькими буквами, а важніші варіанти подані під текстом у другому ряді й зазначені малими латинськими буквами. Маленькі колісцятка в тексті це відсилачі до маргінесової масори.

До 1929 р. головний провід видання Біблії був у руках самого Кіттеля. По його смерті проф. Альт взяв на себе справу видання Пятикнижжя й старших пророків, а проф. Eissfeldt пізніших пророків і гагіографів. Та найбільше труду вложив мабуть проф. Кале (найвизначніший теперішній спеціаліст від масоретської літератури), що піддав думку видати L та провірював увесь рукопис, зладжений до друку, як теж усю надіслану собі до Бонн літературу так, що інші співробітники пра-

цювали подекуди під його проводом, чи за його вказівками. А тих співробітників було більше, як 20 (майже кожен із них мав ще своїх помічників).

Поодинокі книги приготували до друку оці автори-спеціалісти: *Genesis* — Rudolf Kittel †, Leipzig (1929); *Exodus et Levit.* — G. Quell, Rosstock (1931); *Numeri* — W. Rudolph, Giessen (1935); *Josue* — M. Noth, Königsberg (1936); *Iudicum* — R. Kittel †, (1936?); *Samuelis* — Kittel † (1933?); *Regum* — Kittel † et Noth (1934); *Jesaias* — Kittel † (1929); *Jeremias* — W. Rudolph (1931); *Ezechiel* — J. A. Bewer, New York (1932); *XII Prophetiae* — O. Procksch, Erlangen (1933); *Psalmi* — F. Buhl †, Copenhagen (1930); *Iob, Proverbia* — G. Beer, Heidelberg (1932); *Ruth* — Th. H. Robinson, Cardiff (1935); *Canticum Canticorum, Ecclesiastes* — F. Horst, Bonn (1935); *Threni* — Th. H. Robinson (1935); *Esther* — F. Buhl †, (1935); *Daniel* — W. Baumgartner, Basel (1937); *Esrae et Nehemiae* — H. H. Schaeder, Berlin, et J. Begrich, Leipzig (1937); *Choronicorum* — J. Begrich (1937). Поодинокі книги виходили спочатку окремо (на це вказує дата в дужках). Тому нпр. деякі рукописи, що їх приготував до друку Кіттель, вийшли по його смерті справлені. Критичний апарат найкраще зладжений у найпізніше приготованих до друку книгах, зате є деякі менші недомагання в тих книгах, що появилися найскоріше.

Книга видана дуже естетично. Друк великий, читкий, папір добрий, білий, оправа дуже дбайлива. Для професорів і студентів це найкращий підручник тексту св. Письма на єврейській мові. Притім ціна надзвичайно низька: всього 10 Mk за твір, що його можна б продавати по ціні бодай 5 разів вищій. Про перші книги висказався відомий римський бібліст, о. Vaccari S. J., з деяким застереженням, хоч признав, що текст „*ad quotidianum usum praestat ceteris...*“ Деякі незначні недомагання дадуться усунути в наступному виданні. Зважаючи на цілість книги й труд, що його вложили вище згадані спеціалісти (відкриваючи притім багато дечого цінного для біблійної критики), про III видання Кіттеля-Кале можна висказатися тільки з найбільшою похвалою!

SUMMARIUM

In prima parte huius articuli agitur de historia TM S. Scripturae, scilicet de scriptura hebraica, de labore scientifico Masoretarum, de TM necnon de eius editionibus usque ad nostra tempora.

Secunda autem pars de III. editione „Bibliae Hebraicae“ R. Kittel — P. Kahle tractat. Refertur historia huius editionis, fontes, collaboratores, singulorum librorum elenchus, compositio paginarum etc.

Textus A. ben Asher ad saec. X pertinet (Leningrado proveniens), apparatus criticus brevis, sed vere sufficiens, Masora marginalis ipsius ben Asher, forma externa omni laude digna, pretium autem modestissimum (10 RM) — hoc pretiosum opus, tempore plus quam 10 annorum Auctorum de TM valde meritis cura denuo elaboratum, peroptime commendant!

Фальшиві півтони.

Falsae voces die Hierarchia catholica in Hispania

В старих хроніках можна вчитати про фальшивих християн, що зводили добрих лицарів і паломників — видаючи їх у руки ворогів хре-

ста. Та не про них хочемо тут писати, подібно, як не хочемо писати про еспанських маврів і жидів, що сповидно приймали Хрищення. Наші часи є свідками інших фальшивих християн, яких досі не було. Перед нами брошулка, що її видала в Парижі безіменна „група еспанських священиків“. Автори виступають у ній проти Пастирського Листа еспанських єпископів; у ввічливих словах обвинувачують їх у зраді Христовій науки, кажучи, що вони минаються з правдою та з оппортунізму запродалися генералові Франкові. Автори в чорних колірах малюють будучність Церкви в тоталістичній Іспанії та інсинуують прихильникам ген. Франка вбивство єпископа з Овієдо. Розбірка надзвичайно зручно написаної брошулки виказує, що маємо до діла з комуністами.

Вказують на це закиди, що єпископи не станули по стороні народу, що фаліангісти ще перед вибухом повстання безперестанку нападвали своїх політичних противників, що в церквах знайшли (червоні) склади зброї, що з монастирів стріляли до народу та що вбивство священиків і монахинь було тільки заплаатою за те, що Церква підпомагала повстанців. Це вистачає, щоб окреслити джерело брошури. Притім заслуговує на увагу надзвичайна тонкість доказовості; пропагандивна знову зручність, що її пристосовує комінтерн супроти католиків, є знаменита.

Передовсім підкреслює комінтерн, що Церква має стояти понад воюючі табори — задивлена в своє віковичне післанництво. Це принагідний клич, що отвирає широко ворота апостольській праці між „червоними“, щоб навертати безбожників. Незабрукана болотом дочасности, Церква спасала б душі всіх, навіть тих, що вбивають її дітей. Візія такої ролі Церкви могла б спокусити багатьох із тих, що знають, як то католицька Церква ніколи не боїться болота дочасности, щоб рятувати людські душі. Та в тому понятті ролі Церкви міститься пасивність не екстази, але лінивства. Церква не хоче мішатися до боротьби різних партій, ані не бажає надавати новітній державі середньовічних пережитих прикмет. Новий ідеал новітнього християнства вимагає свободи апостольського післанництва, що спирається на католицькій думці, католицькій штуці й любові ближнього. Одначе він зберігає та особливо підкреслює основи християнського суспільного ладу, що не вимагав би від звичайної людини героїзму на кожний будень, героїзму в загальній чесноті. Бо це перевищує сили тих, що їх Господь не покликав до святости. Тому прикметою кожної ідеології, кожної партії та всякої політичної діяльності має бути охорона людської особовості, що проявляється в суспільному ладі, який шанує її права до розвою.

Цей постулат завинули автори брошури в фразеологію оборони вбогих так, що зовсім закрили його. Тому в демаскуванні комуністичної акції цей момент християнського ладу треба висувати на перше місце. Не саму любов ближнього треба видвигати (бо того клича надужили комуністи вже в самому формуванні своєї доктрини та надуживають його аж досі), але треба видвигати любов ближнього, втілену в суспільний лад та опертий на засадах, що їх проголошують Папи.

Дальше стараються комуністи підкопати довіря до св. Вітця й до католицьких єпископів. Еспанським єпископам закидають комуністи: 1) що вони старі й тому не розуміють теперішніх часів; 2) що боронять своїх співбратів — убитих 10 єпископів. З того виходило б, що єпископи ділають у своїм „класовім інтересі“. Те все є дуже субтельне:

не інтерес духовенства, тільки єпископів, не зла воля, лишень старість. Надзвичайно цікавий цей наступ на єпископів. (Українських католиків теж спокушують ложні християни. У нас ті проби комінтерну проявляються раз-у-раз; терен приготували: ліберали, радикали й соціалісти — Ред. „Д. П.“). Щоб протиділати тим затіям, треба працювати над поглибленням розуміння християнського суспільного ладу й християнської любови ближнього. Треба призадуматися над таїнствами єпископського уряду, що в ньому лучаться сили, уділені колись Апостолам. Тільки в одності вірних з єпископами може перетривати Церква буревій переслідувань і півтони підшептів ложних християн. (Tęcza [1937], 12).

SUMMARIUM

Lutetiae Parisiorum „sacerdotes“ quidam anonimi (de facto communistae) libellum contra Litteras pastorales Episcopatus Hispaniae (de persecutione Ecclesiae) ediderunt. Argumentum huius libelli: variae falsae accusationes contra Hierarchiam catholicam in Hispania modo subtili scriptae. Accusatores praesertim in amore proximi „ab Episcopis neglecto“ insistent. Sed hodie sola pulchra verba de amore proximi, toties a communistis abusa, omnino iam non sufficiunt. Amor proximi cum ordine sociali (secundum mentem Encyclicarum socialium) stricte coniunctus esse debet. Et hoc est aliquomodo potissimum argumentum, ut fallax actio communistarum denudetur!

III. ДУШПАСТИРСЬКІ ПИТАННЯ Й ВИПАДКИ. CASUS CONSCIENTIAE

Безбожництво й... безбожництво. Atheistae et... atheistae

... „Існує ще інше безбожництво, таке зменшене, зредуковане, половичне. Коли в явних рішучих атеїстів як думки, так діла, теорія й практика свідчать про їхнє невірство, то в половичних виступає вдаряюча суперечність між тим, що вони признають за непохитну правду, в яку вірять, а тим, що вони проявляють своїм практичним поведінням. Отже в теорії приймають вони всі основні правди католицької віри й моралі, але в своїому, як приватному, так і прилюдному житті зовсім не руководяться ними, не признаються до них, не виступають в їхній обороні. Вони майже зовсім поводяться так, неначе б вони були стопроцентові вільнодумці. І справді нераз трудно відрізнити їх від людей, що в ніщо не вірять. Бо чим нпр. різниться духове життя багатьох представників наших освічених католицьких кругів від життя вільнодумних їхніх товаришів по фаху? День розпочинають і кінчать однаково, навіть без хвилювання піднесення серця й думки до Бога. Свою щоденну фахову працю також виконують в однаковій настрою: не присвічують їй та не освячують її ніякі вищі наміри, цілі. Працюють для хліба, родини, кар'єри, чи — щоб це величавіше назвати — для суспільности, народу, держави. Їхнє домашнє життя, родинне, що до свого змісту, форм і обичаїв також позбавлене всяких прикмет, що питомі визнавцям Христа. Розмови, привіти й прощання ті самі, що в нехристиян, також така сама пустота,

плиткість, нудність і зіпсуття. На стінах не рідко образи, що відражують своєю безстидністю, а на столі розложені часописи — ті самі, що їх стрічається в руках прерізних радикальних поступовців. Даремний труд шукати між ними католицького щоденника, чи тижневика. На полицях їхньої бібліотечної шафи видно, крім творів із їхньої фахової ділянки, також інші твори з обсягу: літератури, історії, філософії. Можна пізнати, що власник не кермувався ніякою засадою в доборі авторів і змісту. Видніють тут імена, що відомі з поширювання противних релігії й Церкві ідей. Можна теж негайно пізнати, що тут „*catholica non leguntur*“. Бо нема ані одної книжки з ділянки релігії, католицької догматики, етики, апологетики, ані одного життєпису Христа, чи святих, ані одного тому св. Письма. На таку байдужість не дозволить собі ніякий протестант, чи англіканин. Віри — в суттєвім її значінню — він може зовсім не мати, але зацікавлення для релігійних справ він майже ніколи не тратить. Серед поважної частини нашої інтелігенції, що має середню й вищу освіту, це, нажаль, така рідкість, що треба аж чудуватися на чім іще спирається їхня теоретична віра.

А всетаки вони вважають себе за прикладних католиків. І коли б їм так сказати, що вони живуть не по християнськи, то вони обурились би та миттю покликались би на своє „бездоганне“ поведіння, бо ж вони „ані не крадуть, ані не кривдять нікого, ані не чужоложать“ і т.д. Так, це правда, а навіть „більше як правда“, бо деякі з них і до церкви ходять і милостиню дають, а навіть деколи постять. — Та хоч би додали до того, що також і моляться — то це ще не свідчило б про їхню живу віру. Бо те все може відбуватися з привички, бездушно, для настрою й для прикраси, але воно не сягає до глибини душі, не перетворює їх зісвітлого виду, не проникає їхньої істоти та не відроджує їхньої релігійності в скрусі, покорі, терпінню, любові, в цілопальній Богові жертві. Бо такі внутрішні переміни звершують у душі християнина: ласка й св. Тайни. Тимчасом, як відомо, наші вищі круги в своїй переважній частині держаться від них якнайдалше. Задержують із католицизму багато сповідів, гарних і цінних лусок, але зерна: життя, зросту й сили — вони відкидають...“ („*Nasza Sprawa*“ [Тарнів]; подаємо за часописом „*Życie katolickie*“).

Від Редакції. Те, що вище згаданий часопис пише про брак релігійного духа в польській інтелігенції, можна зовсім сміло пристосувати також і до нашої ліберальної інтелігенції, тобто до наших освічених католиків із імени. Та притім насувається питання: що написав би той часопис про деяких наших священиків на основі книжок і часописів, що знаходяться в їхньому домі. На дасться заперечити, що деякі наші священики не мають майже ані одної католицької книжки — хіба, що кілька перестарілих підручників до проповідей! Навіть святого Письма не мають. А богословськими науками зовсім не цікавляться. Тому годі чудуватися, що релігійних видань найменше купують саме священики. Звідсіля й зовсім оправданий страх наших видавництв видавати книжки, що призначені для самих тільки священиків, бо священики не куплять їх, хоч ті книжки були б для них не тільки дуже корисні, але нераз просто конечні!..

Котрі книжки є заборонені? Quinam libri sunt prohibiti?

Чимало вірних, а може й священників, є мильно переконані, що до заборонених книжок належать тільки ті, що їх найвища св. Конгреґація Уряду помістила на Індексі заборонених книжок. Тимчасом справа представляється зовсім інакше. Всім католикам: як світським, так теж і духовним, не вільно читати, друкувати, видавати, продавати, позичати й переховувати не тільки тих книжок, що є виразно й поіменно поміщені на Індексі, але також чимало інших книжок і періодиків, що не є виразно поміщені на Індексі. До цих останніх належать:

1) Св. Письмо, що його видали некаатолики (православні, протестанти, сектанти), чи-то в оригінальній мові (єврейській, арамейській, грецькій), чи в перекладі на інші мови. Тому нпр. нашим священникам і вірним не можна вживати св. Письма, що його видали православні росіяни, чи українських перекладів без апробати церковної Влади;

2) Всякі книжки, що поширюють ересь, або схизму, чи стараються підкопати основи католицької релігії. Отже не вільно читати нпр. книжок православних (чи таких, що захвалюють православне; в нас належать до них зокрема різні історії України, написані з православного становища), не згадуючи вже про книжки: комуністичні, націонал-соціалістичні, радикальні, сектанські; від цих книжок майже ні в чім не різняться що до небезпеки для віри різні книжки релігійно ліберальні. Те, що відноситься до книжок, можна віднести зовсім сміло до різних протикатолицьких часописів, бо треба знати, що постійне читання таких часописів звичайно більше спричинює лиха, як одна лиха книжка раз прочитана.

3) Книжки й періодики, що тенденційно поборюють релігію й добрі обичаї. (Різниця між книжками під 2), а книжками під 3) є та, що перші „мимоходом“ виступають проти католицької віри й добрих обичаїв, а в других є це головна ціль).

4) Всякі некаатолицькі книжки про релігію, хіба, що з певністю нема в них нічого проти кат. віри. (Тут іде передовсім про авторів-некатоликів, що пишуть на релігійні теми).

5) Книжки, що подають нові обявлення, видіння, чуда, чи заводять якісь нові набоженства, але нема на них апробати церковної Влади. (Тут треба завважити, що книжок, які оповідають про якісь надзвичайні релігійні явища [обявлення, чуда, видіння], виданих за апробатою тільки місцевого Ординарія, не повинні вірні читати без дозволу втропного сповідника).

6) Книжки, що поборюють якусь (одну) кат. догму, або боронять блуду в вірі, що його осудив Ап. Престіл, або висмівають релігійні обряди (церемонії), або підкопують церковну карність;

7) Книжки, що понижують повагу церковної Єрархії, духовенства, або монаших Чинів і Згромаджень. (Нажаль часописів, а навіть і книжок, що виступають проти кат. Єрархії, є в нас досить. Перед ними треба вірних перестерігати). Хто читає такі книжки свідомо й добровільно (навіть з пустої цікавості), допускається звичайно тяжкого гріха;

8) Книжки, що поручають забобонні практики, чари, магію, викликування духів;

9) Книжки, що хвалять: поєдинки, самовбивства, чи боронять

масонів, представляючи їхню діяльність, як „нешкідливу“ для Церкви й віри;

10) Книжки порнографічні й такі, що тенденційно займаються огидними справами;

11) Літургічні видання, що незгідні з обрядами, затвердженими церковною Владою;

12) Книжки й видання, що поширюють молитви з відпустами, хоч тих молитов не наділила відповідна церковна Влада ніякими відпустами. (Пор. „Оссерваторе Романо“ з дня 25. III. ц. р.).

Наш видавничий рух засмічений різними творами, що їх ніяк не годиться читати ані священикам, ані вірним. Візьмім нпр. книжку: „Василь Наливайко, По святій Землі. В-во Ірклій, Р. В. 1937. Друкарня НТШ. у Львові“, що випадково попала до нашої Редакції. Автор, православний (бодай таке про себе говорить), з великою ненавистю виступає проти всього, що католицьке. З погордою відноситься до кат. духовенства (стор. 5, 6), до кат. монаших Чинів (20, 21, 58, 70-72, 194, 196, 214, 215), гостро й тенденційно опрокидує Примат св. Петра й Примат Папи (6 і наст., 57) та воює всякими клеветами (26, 51, 52, 139, 190, 215, 264) й фальшами (8, 43, 47, 49, 50, 51, 59). Коротко кажучи це справді дуже огидний і некультурний твір (не знаємо хто дав гроші на його видання), що заслуговує на всяке напятнування. На такий твір могла справді здобутися тільки „людська безсоромність“ (195)!

На читання лихих книжок повинні священики звернути вірним особливішу увагу, зокрема в часі сповіди, і то з усякою рішучістю.

Зате всі душпастирі повинні уважати за свій святий обов'язок поширювати добрі книжки й часописи. Зокрема повинні вони прямувати до того, щоб у кожній родині була бодай маленька бібліотека: для дітей і для старших. Найважлише тут: заохочувати людей до читання (і тим самим до купування) добрих книжок і часописів, зорганізувавши при кожній церкві совісну кольпортажу. В теперішніх часах підпомагати й скріпляти католицьку пресу належить до конечности, а недбайливість у тому напрямі свідчить про брак католицького духа!

о. І. Л. ЧСВВ.

І. Л. ОСВМ.

Сповідь перед власним парохом.

Confessio coram paracho proprio

О. Софрон часто згадує в часі проповіді, що його парохіяни повинні сповідатися тільки в своїй парохії і в свого пароха, тобто в нього, а коли люди сповідаються деінде, він проявляє своє невдоволення з того. Чужого священика також ніколи не запрошує сповідати своїх парохіян кажучи, що він і сам усіх зуміє висповідати. Чи таке поведіння о. Софрона є второпне й оправдане?

Відповідь: О. Софрон повинен, щоправда, заохочувати парохіян до частішої сповіди, але ніколи не повинен вимагати від них, щоб тільки в нього сповідалися, бо під таким моральним примусом чимало сповідей може бути (й буває) святокрадських (люди часто стидаються визнати щиро свої гріхи перед парохом, що добре їх знає, бо не хочуть „утратити“ в нього доброї opinii). Тому парох повинен бути вдоволенний, що люди взагалі сповідаються й залишити їм повну свободу

що до вибору сповідника й місця сповіди. Кілька разів у році повинен конечно запросити по можності незнайомого для парохіян священика (або й кількох священиків — нпр. у часі великодної сповіди), щоб кожний парохіянин міг без трудношти належно висповідатися. Нажаль деякі священики не хочуть того розуміти. В одній французькій дух.семинарії, як подає *Gaz. Kośc.* (1939), 1, відбувалися реколекції для священиків. Вже першого дня освідчив провідник реколекцій, що всіх реколектантів буде сповідати тільки сам єпископ: Він виразно застеріг собі це право й тому відібрав на час реколекцій юрисдикцію сповідати всім священикам, що є в будинку семинарії (а з семинарії реколектанти хіба не відважаться вийти поза мури семинарії). Цей розпорядок викликав велике замішання серед приввних. Не зважаючи на те, що в часі реколекцій треба зберігати цілковите мовчання, вони почали збиратися гуртками, а внаслідок того була делегація до єпископа, щоб відкликати свій розпорядок. Єпископ прийняв делегацію ввічливо й почувши про ціль її приходу, усміхнувся й сказав: „Я зовсім не маю наміру сповідати Вас і свій розпорядок я був би відкликав сам останнього дня реколекцій. Я тільки хотів, щоб Ви відчули на своїй власній шкірі, як то мило, коли парох морально пимушує своїх парохіян, щоб тільки в нього сповідалися...”
